

**UCHWAŁA NR XXXVIII/455/2018
RADY GMINY WEJHEROWO**

z dnia 21 lutego 2018 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2018 - 2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875, 2232, z 2018 r. poz. 130) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, 1086, 1595, z 2018 r. poz. 10), uchwała się, co następuje:

§ 1. Uchwała się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2018 - 2021 (GPOnZ) w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

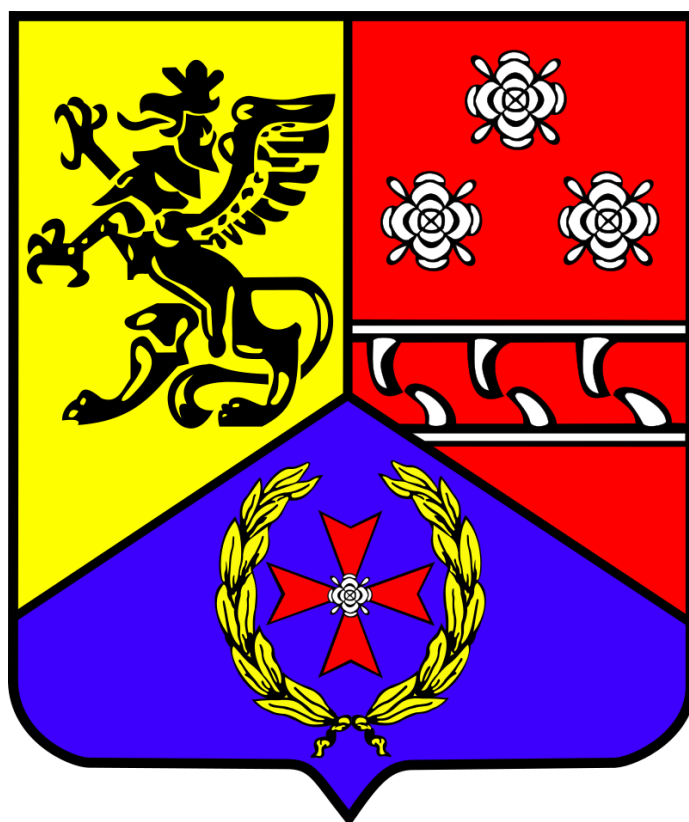
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wejherowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady

Hubert Toma

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WEJHEROWO NA LATA 2018 - 2021

OPRACOWANIE:
mART Marta Danielska
ewidencjazabytkow@gmail.com

PAŹDZIERNIK 2017

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	24
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
5.2.1. Charakterystyka gminy	32
5.2.2. Historia gminy Wejherowo	34
5.2.3. Zarys rozwoju osadnictwa gminy Wejherowo	35
5.3. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	41
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	55
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	56
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	56
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	57
5.6. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków	66
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	76
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	80
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	85
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	87
9.1. Dotacje	88
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	92
9.3. Środki europejskie	94
10. Realizacja i finansowanie przez gminę Wejherowo z zakresu ochrony zabytków	97
11. Bibliografia	100
12. Spis tabel i zdjęć	101

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno - gospodarczego.

W 30 lat po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiają się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Wejherowo (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Wejherowo. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Wójta, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

Dokument ten stanowi kontynuację opracowanego Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2010 - 2013. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca

zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorzady wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami. oraz ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych ustaw (Dz. U. 2017 poz. 1595).

W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:
  - **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
  - **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3:** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

- f) cmentarzami,
  - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:** reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa

Narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

2) uznanie za pomnik historii.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

3) utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

- **Art. 16 ust. 1:** wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego, dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowania lub magazynowania odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury.
- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.
- **Art. 19:** wskazuje, że „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych.
1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków

nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1875) gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej

i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. 2017 r. poz. 1595).
- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1073). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1332). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 519), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2134 ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2147 ze zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 862). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych

dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków**, które określa tryb wydawania pozwoleń, dane i informacje, jakie zawierają wnioski o wydanie pozwoleń, dokumentację dołączaną do tych wniosków, niezbędną do ich rozpatrzenia, dane i informacje, jakie zawierają te pozwolenia, oraz warunki, które mogą być w nich zastrzeżone, a także elementy, które zawiera dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz dokumentacja badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661).

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. 2004 r. nr 124, poz. 1304), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. 2004 r. nr 212, poz. 2153).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. 2004 r. nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę** (Dz. U. 2011 r. nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. 2004 r. nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 972). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zm.) mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1506 ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane przy zabytkach.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całość historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,

- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo - kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć, jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii, jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• **Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030**

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny

nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016 - 2019, Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020, Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej „Pomorska Podróż”, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014 - 2020, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030;
- **powiatowym:** Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczej Powiatu Wejherowskiego na lata 2011 - 2020, Program opieki nad zabytkami Powiatu Wejherowskiego na lata 2016 - 2019.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

- **Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016 - 2019**

Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016 - 2019 został przyjęty uchwałą nr 274/XXVI/16 przez Sejmik Województwa Pomorskiego z dnia 26.09.2016 r. Samorząd Województwa Pomorskiego w 2007 r. rozpoczął realizację Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007 - 2010, a następnie Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011 - 2014.

Program jest podstawowym dokumentem określającym politykę samorządu województwa w sferze sprawowania opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego

racjonalnym wykorzystaniem. Zawarty w programie układ priorytetów stanowi kontynuację programów z 2007 i 2011 r. Został on rozszerzony o Priorytet 4 dedykowany zabytkom stanowiącym mienie i własność Samorządu Województwa Pomorskiego (w tym instytucje kultury, jednostki zdrowia, itp.) oraz podnoszeniu kompetencji osób zarządzających tym zasobem.

Cel Programu: Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.

W Programie wyznaczono 4 priorytety, dla których ustalono kierunki, działania, podmioty realizujące oraz źródła finansowania:

Priorytet 1: ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIAST I WSI.

Priorytet 2: ZACHOWANIE KULTUROWEGO DZIEDZICTWA MORSKIEGO I RZECZNEGO.

Priorytet 3: BADANIE, DOKUMENTACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

Priorytet 4: OPIEKA NAD ZABYTKAMI STANOWIĄCYMI MIENIE I WŁASNOŚĆ SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO.

• **Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020**

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005 - 2020 została przyjęta uchwałą nr 458/XXII/12 przez Sejmik Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 r.

W Strategii nakreślono wizję województwa pomorskiego w roku 2020, zgodnie z którą Pomorskie 2020 to region trwałego wzrostu, w którym uruchamiane i wykorzystywane są zróżnicowane potencjały terytorialne dla wzmocnienia i równoważenia procesów rozwojowych, który osiągnął unikatową pozycję dzięki m.in. racjonalnemu zarządzaniu zasobami środowiska.

Za jedno z wyzwań strategicznych dla regionu uznano stymulowanie aktywności społecznej i budowę regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Kolejne wyzwania to konieczność lepszego zarządzania przestrzenią, aby zmniejszyć negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko przyrodnicze, poprawa bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalne wykorzystanie potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.

W Strategii wskazano 3 cele strategiczne uszczegółowione poprzez 10 celów operacyjnych oraz 35 kierunków działań.

W ramach celu strategicznego 1. Nowoczesna gospodarka jednym z celów operacyjnych uznano 3. Unikatową ofertę turystyczną i kulturalną. Jego realizacja odbywać się będzie w ramach dwóch kierunków działań: 1.3.1. Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych oraz 1.3.2. Stworzenie rozpoznawalnej, wysokiej jakości oferty kulturalnej.

Zobowiązaniem Samorządu Województwa Pomorskiego będzie rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Oczekiwanymi efektami mają być:

- całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

• **Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - „Pomorska Podróż”**

Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej „Pomorska Podróż” został przyjęty uchwałą nr 912/272/13 przez Zarząd Województwa Pomorskiego dnia 1 sierpnia 2013 r., zmieniony uchwałą nr 1080/286/13 z dnia 24 września 2013 r.

Program jest jednym z sześciu zasadniczych narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020. Wśród najważniejszych wyzwań wymieniono zachowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ponadto zwrócono uwagę na potrzebę opracowania całorocznej, sieciowej i kompleksowej oferty turystycznej oraz kulturalnej.

Zagadnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały ujęte w ramach Celu szczegółowego 1 Zachowanie i turystyczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego, któremu przypisano Priorytet 1.1 Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego wraz z Działaniem 1.1.1. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych. Jako zakres interwencji Działania 1.1.1. wskazano ratowanie i otoczenie ochroną charakterystycznej zabudowy w tym założeń parkowych oraz cennych układów ruralistycznych i urbanistycznych, tworzenie parków kulturowych oraz przywrócenie wartości obiektom i zespołom zabytkowym, m.in. poprzez nadanie im nowych funkcji służących celom turystycznym i kulturalnym, przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych.

• **Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014 - 2020**

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014 - 2020 Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 196/20/15 z dnia 3 marca 2015 r. przyjął Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014 - 2020 (RPO) zatwierdzony decyzją C(2015) 908 przez Komisję Europejską w dniu 12 lutego 2015 r.

RPO skupia się na 10 celach tematycznych (CT) i 30 priorytetach inwestycyjnych (PI), które obejmują zagadnienia z zakresu gospodarki, edukacji, aktywności zawodowej i społecznej, obszarów o nie w pełni uruchomionych potencjałach, transportu, energii oraz środowiska. W ramach celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych wydzielono 11 Osi Priorytetowych (OP). Wśród nich znalazła się OP 8 - Konwersja, która skupiać się będzie na kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. W ramach tej osi przewiduje się realizację działań w ramach PI 9b i 6c. Interwencja w ramach Osi dotyczyć będzie przede wszystkim kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz wykorzystania i rozwoju endogenicznych potencjałów obszarów problemowych

wynikających ze specyficznych uwarunkowań i zasobów przyrodniczych, przestrzennych i kulturowych.

W ramach PI 9b realizowane będzie wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. Interwencja w zakresie kompleksowej rewitalizacji dotyczyć będzie nadawania i przywracania funkcji społecznych zdegradowanym obszarom w miastach, wyznaczonym w oparciu o kryteria przestrzenne, ekonomiczne i społeczne uwzględniające stopień nasilenia problemów społecznych, związanych w szczególności z izolacją materialną i społeczną mieszkańców. Realizowane w ujęciu kompleksowym przedsięwzięcia, wynikające z lokalnych programów rewitalizacji, będą obejmowały w szczególności wspieranie integracji społeczno-zawodowej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich, rewaloryzację, modernizację i adaptację istniejącej zabudowy, zagospodarowanie przestrzeni publicznych oraz dostosowanie budynków do funkcji społecznych, gospodarczych, rekreacyjnych, kulturalnych i edukacyjnych. Preferowane będą projekty zlokalizowane w: (...) obszarach strategicznych rozwoju funkcji metropolitalnych lub w ich bezpośrednim otoczeniu, tj. Gdańsku (...) zgodnie z ustaleniami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego. Beneficjentami będą jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, instytucje pomocy i integracji społecznej, instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, instytucje rynku pracy, kluby sportowe, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego, podmioty wdrażające instrumenty finansowe.

W ramach PI 6c realizowana będzie ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych). Ponadto interwencją objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Wspieraniem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania, popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno - komunikacyjnych. Wspierane będą także działania służące podniesieniu atrakcyjności walorów dziedzictwa naturalnego, o charakterze sieciowym, koordynowane przez samorząd województwa, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (w tym gospodarczych) oraz społecznej akceptacji, polegające na rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym.

W zakresie dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenia jakości przestrzeni publicznych preferowane będą projekty zlokalizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno - rekreacyjnym środowiska kulturowego. Beneficjentami będą jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, instytucje finansowe, przedsiębiorcy (w tym organizatorzy turystyczni), kościoły i związki wyznaniowe, parki narodowe, PGL Lasy Państwowe, kluby sportowe, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, urzędy morskie, operatorzy elektrowni wodnych, ROT/LOT.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 został przyjęty uchwałą nr 318/XXXX/16 przez Sejmik Województwa Pomorskiego dnia 29 grudnia 2016 r., wszedł w życie z dniem 1.03.2017 r.

Plan jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dzięki zintegrowanemu systemowi planowania zapewniona jest odpowiednia korelacja planu z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze strategią rozwoju województwa. Ustalenia planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadań celu publicznego.

Kierunek polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wyznaczono w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego: K.3.2. Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym.

Polityka przestrzenna wyznaczona w kierunku 3.2. Koncentruje się na:

- Zachowaniu, ochronie tożsamości historyczno-kulturowej oraz promocji zasobów i walorów kulturowych województwa, a w szczególności obiektów zabytkowych i założeń przestrzennych.
- Rewaloryzacji zdegradowanych przestrzeni o bogatej tradycji historycznej oraz obiektów zabytkowych.
- Rozwijaniu i promowaniu szlaków kulturowych ukształtowanych w oparciu o zasoby kulturowe.

Zasady zagospodarowania przestrzennego, określające sposób realizacji kierunku 3.2.:

3.2.1. Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych oraz ich otoczenia, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, ustanowionych pomników historii i parków kulturowych.

3.2.2. Zasada ochrony walorów widokowych, w tym panoram oraz przedpoli ekspozycyjnych zabytkowych wsi i miast, obiektów zabytkowych oraz dóbr kultury współczesnej stanowiących dominanty architektoniczne.

3.2.3. Zasada ochrony dziedzictwa archeologicznego i udostępniania stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową dla celów dydaktycznych, naukowych i turystycznych, poprzez np. tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego.

3.2.4. Zasada kształtowania w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej.

3.2.5. Zasada kształtowania otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z uwzględnieniem i poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych.

3.2.6. Zasada stosowania tradycyjnych dla poszczególnych części regionu form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, kształtu dachu, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych).

3.2.7. Zasada zachowania wartościowych drewnianych obiektów dziedzictwa kulturowego in situ, a w sytuacjach, które tego wymagają, przenoszenia najwartościowszych obiektów do parków lub muzeów etnograficznych.

3.2.8. Zasada obejmowania ochroną planistyczną w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obiektów ujętych w gminnych ewidencjach zabytków oraz wartościowych obiektów historyczno-kulturowych nie objętych dotychczas żadną prawną formą ochrony.

3.2.9. Zasada określania w treści studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, obszarów i obiektów o wysokich wartościach kulturowych, proponowanych w Planie do objęcia ochroną w postaci pomników historii i parków kulturowych. Brak woli określenia tych obszarów wymaga indywidualnego uzasadnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

3.2.10. Zasada uwzględniania w gminnych dokumentach planistycznych programów opieki nad zabytkami, sporządzanych w oparciu o aktualne gminne ewidencje zabytków, a w przypadku braku programów opieki nad zabytkami i ewidencji gminnej, uwzględnianie ewidencji wojewódzkiej.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Wejherowskiego na lata 2011 - 2020**

Strategia Rozwoju Powiatu Wejherowskiego na lata 2011 - 2020 została opracowana w 2010 r. Poprzednia Strategia obowiązywała w latach 2000 - 2010.

W Strategii ważny jest rozdział przedstawiający raport o stanie powiatu. Zwrócono w nim uwagę na dwa główne czynniki kształtujące obraz regionu: różnorodność zasobów dziedzictwa kulturowego i zasoby przyrodnicze. Walory dziedzictwa kulturowo - przyrodniczego przekładają się na odrębność kulturową tego regionu, a tym samym sprzyjają rozwojowi turystyki, zwłaszcza coraz popularniejszej turystyki tematycznej. Podkreślono znaczenie tradycji i kultury kaszubskiej, z całym jej bogactwem, nie tylko w zakresie zachowanego budownictwa tradycyjnego, ale również poprzez wspieranie ludowych artystów, działających na forum muzycznym i plastycznym. Wszechstronność tradycji kaszubskiej to niezwykle ważny czynnik wyróżniający powiat na tle jego otoczenia i jednocześnie przyciągający zainteresowanie zewnętrzne. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu mają też znaczenie uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego. Omawia się obszary chronione, jakimi są rezerваты i parki krajobrazowe oraz projekt „Obszary Natura 2000” obejmujący powiat wejherowski, a także wymienia się pomniki przyrody powiatu.

W Strategii określono trzy priorytety wraz z celami strategicznymi i kierunkami działań. W ramach ochrony i opieki nad zabytkami wskazano:

Priorytet II. Wysoka jakość życia, zdrowe i zintegrowane społeczeństwo, troska o niepełnosprawnych i bezpieczeństwo, wszechstronne wykorzystanie kapitału ludzkiego, zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny 4. Utrzymanie wysokiego poziomu kultury oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

- a) stwarzanie warunków dla rozwoju różnych form twórczości,
- b) utrwalanie dziedzictwa regionalnej kultury,
- c) poprawa dostępności do oferty kulturalnej.

• Program opieki nad zabytkami Powiatu Wejherowskiego na lata 2016 - 2019

Program opieki nad zabytkami Powiatu Wejherowskiego na lata 2016 - 2019 został przyjęty uchwałą nr V/XIV/148/15 przez Radę Powiatu Wejherowskiego dnia 18 grudnia 2015 r.

Program to dokument strategiczny, który pozwoli ocenić zasób dziedzictwa kulturowego powiatu, wskazać najważniejsze elementy wymagające ochrony, a także opracować aktualny plan działań w tym zakresie.

Jego podstawowy cel określono, jako ochronę i kształtowanie dziedzictwa kulturowego powiatu wejherowskiego, toteż znajdziemy w nim najważniejsze zagadnienia istotne dla wyznaczenia dziedzictwu kulturowemu ważnej funkcji w życiu społecznym.

Na podstawie diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego oraz odnosząc się do obowiązujących opracowań strategicznych sformułowano trzy priorytety w perspektywie wieloletniej, które realizowane będą przez kierunki działań i zadania.

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno - gospodarczego powiatu.

Priorytet II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z dokumentami:

• **Plany Odnowy Miejscowości:**

- **Plan Odnowy Miejscowości Nowy Dwór Wejherowski na lata 2014 - 2020** przyjęty uchwałą nr XL/474/2014 Rady Gminy Wejherowo dnia 23 kwietnia 2014 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Kąpino na lata 2011 - 2020** przyjęty uchwałą nr XVIII/223/2012 Rady Gminy Wejherowo dnia 30.05.2012 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Sopieszyno na lata 2011 - 2020** przyjęty uchwałą nr XII/116/2011 Rady Gminy wiejskiej Wejherowo dnia 28 września 2011 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Ustarbowo na lata 2014 - 2021** przyjęty uchwałą nr XLII/496/2014 Rady Gminy wiejskiej Wejherowo dnia 25 czerwca 2014 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Góra na lata 2011 - 2020** przyjęty uchwałą nr XII/115/2011 Rady Gminy wiejskiej Wejherowo dnia 28 września 2011 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Gościcino na lata 2011 - 2020** przyjęty uchwałą nr XII/113/2011 Rady Gminy Wejherowo dnia 28 września 2011 r., zaktualizowany uchwałą nr XVIII/187/2016 Rady Gminy Wejherowo dnia 30.03.2016 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Gowino i Pętkowice na lata 2011 - 2020** przyjęty uchwałą nr XII/114/2011 Rady Gminy wiejskiej Wejherowo dnia 28 września 2011 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Orle, Plan rozwoju sołectwa w latach 2010 - 2017** przyjęty przez Radę Sołecką w dniu 3 stycznia 2008 r., następnie zaktualizowany i przyjęty przez Radę Gminy Wejherowo dnia 31 sierpnia 2010 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Warszkowo na lata 2010 - 2017.**
- **Plan Odnowy Miejscowości Kniewo i Zamostne na lata 2012 - 2020** przyjęty uchwałą nr XVIII/224/2012 Rady Gminy Wejherowo dnia 30.05.2012 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Bolszewo na lata 2012 - 2020** przyjęty uchwałą nr XVI/185/2012 Rady Gminy Wejherowo z dnia 21.03.2012 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Zbychowo na lata 2013 - 2020** przyjęty uchwałą nr XXIX/337/2013 Rady Gminy Wejherowo dnia 27 marca 2013 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Reszki na lata 2013 - 2020** przyjęty uchwałą nr XXIX/336/2013 Rady Gminy Wejherowo z dnia 27 marca 2013 r.
- **Plan Odnowy Miejscowości Gniewowo na lata 2013 - 2020** przyjęty uchwałą nr XXIX/335/2013 Rady Gminy Wejherowo z dnia 27 marca 2013 r.

- **Plan Odnowy Miejscowości Bieszkowice na lata 2013 - 2020** przyjęty uchwałą nr XXIX/334/2013 Rady Gminy Wejherowo z dnia 27 marca 2013 r.

Plany odnowy miejscowości jest to dokument operacyjny, określający plan, strategię działań społeczno - gospodarczych, cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Plan skupia się na aspektach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych tego rozwoju, w sposób zrównoważony.

Konstrukcja dokumentu opiera się na kilku zasadniczych komponentach, są to:

- ogólna charakterystyka miejscowości,
- analiza zasobów miejscowości służącą przedstawieniu stanu rzeczywistego,
- analizę SWOT,
- plan inwestycyjny w kontekście uwzględnienia kierunków rozwoju miejscowości.

Dokument ma charakter poznawczy, który służy szerokiemu i kompleksowemu rozpoznaniu obecnego stanu miejscowości i potencjału rozwoju w szerszej perspektywie. Stwarza także możliwości decyzyjne w sprawach podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych, które pozwalają na wcześniejsze podjęcie prac przygotowawczych dla planowanych działań w miejscowości, które pozwalają na wykorzystanie zasobów miejscowości i jej rozwój.

Dokument ma charakter otwarty, co oznacza, że Plan rozwoju miejscowości powinien być aktualizowany w odniesieniu do oczekiwań i potrzeb mieszkańców, oraz zmieniających się warunków lokalnych i regionalnych.

• **Strategia rozwoju społeczno - gospodarczego gminy Wejherowo na lata 2014 - 2021**

Strategia rozwoju społeczno - gospodarczego gminy Wejherowo na lata 2014 - 2021 została przyjęta uchwałą nr XXXII/367/2013 przez Radę Gminy Wejherowo z dnia 26 czerwca 2013 r., zmieniona uchwałą XXXVIII/337/2017 Rady Gminy Wejherowo z dnia 22 marca 2017 r.

Strategia rozwoju gminy jest drugim obok studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju obszaru i społeczności.

Wyznaczona wizja: Gmina Wejherowo w 2021 roku stanowi wspólnotę mieszkańców zadowolonych z faktu zamieszkiwania na jej terenie; mieszkańców aktywnych na rzecz rozwoju macierzystej miejscowości i Gminy; składających się na sprawny i w sposób zgodny z prawem funkcjonujący samorząd lokalny; żyjących w przyjaznym i czystym środowisku naturalnym; obywateli gospodarnych i dumnych z dziedzictwa swej Małej Ojczyzny, kultywujących i wzbogacających dorobek kulturowy i cywilizacyjny Pomorza i kaszubskiego regionu.

Wyznaczona misja: Misją Gminy Wejherowo jest optymalne wykorzystywanie istniejących i przewidywanych w latach 2014 - 2021 oraz aktywne kreowanie nowych uwarunkowań dla swego rozwoju społecznego, gospodarczego i terytorialnego, dobrze służących godnej egzystencji mieszkańców i całej wspólnoty, a także pobudzanie i wspieranie kulturowych oraz infrastrukturalnych inicjatyw społeczności lokalnej, jak również zachowanie dziedzictwa narodowego i czystości środowiska naturalnego.

Aby osiągnąć zakładaną wizję Gminy Wejherowo oraz należycie spełnić misję, ustalono priorytety, zasadnicze cele i kierunki rozwoju Gminy na lata 2014 - 2021. Dla ochrony zabytków wskazano na:

Priorytet 1: INFRASTRUKTURA TECHNICZNA, DROGOWA i TURYSTYCZNA.

Cel strategiczny 1.3. Rozwijanie infrastruktury edukacyjno - kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej.

Kierunki działań:

1.3.1 Inicjowanie i tworzenie gminnej bazy rekreacyjnej i turystycznej;

1.3.2 Wspieranie rozwoju i organizacji bazy agroturystycznej;

1.2.3 Rozwijanie bazy edukacyjno - kulturalnej.

Priorytet 2. KAPITAŁ LUDZKI I INTEGRACJA SPOŁECZNA

Cel strategiczny 2.2. Wzrost aktywizacji i integracji społecznej.

Kierunki działań:

2.2.2 Wspieranie realizacji zadań w ramach Planów Odnowy Miejscowości;

2.2.4 Zachowanie dziedzictwa wartości, tradycji i dorobku kultury.

• **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo zostało przyjęte uchwałą nr XXXIII/331/2009 Rady Gminy Wejherowo z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo, zmienione uchwałą nr XVII/210/2012 Rady Gminy Wejherowo z 18 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo dot. fragmentu wsi Góra, następnie zmienione uchwałą nr XXXIV/406/2013 Rady Gminy Wejherowo z dnia 30 października 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo dot. wschodniego fragmentu wsi Gowino, następnie zmienione uchwałą nr XXXV/423/2013 Rady Gminy Wejherowo z dnia 27 listopada 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo dot. północnego fragmentu wsi Warszkowo.

Celem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, ale jego ustalenia są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych.

W Studium przedstawiono wnioski do kierunków rozwoju w związku ze stanem zachowania dziedzictwa kulturowego w gminie Wejherowo: Pod względem wartości kulturowych gmina Wejherowo - ze względu na usytuowanie w obszarze występowania wielkich, kompleksów leśnych o znacznej wartości przyrodniczo - krajobrazowej, rozdzielonych pradoliną rzeki Redy oraz specyficzny, związany z warunkami fizjograficznymi rozwój osadnictwa i sieci osadniczej - posiada zarówno przesłanki jak i warunki dla kultywowania historycznych i krajobrazowych wartości krajobrazu kulturowego. Jednocześnie podlega i podlegać będzie, dużej presji inwestycyjnej związanej z usytuowaniem znacznej części obszaru gminy w pasie usytuowanym wzdłuż ważnych szlaków komunikacyjnych o przebiegu wsch. - zach. (linia kolejowa i droga krajowa E-28),

oraz z występowaniem wewnątrz obszaru gminy silnego ośrodka zurbanizowanego jakim jest miasto Wejherowo. Czyni to zadanie ochrony środowiska kulturowego niezmiernie ważnym elementem strategii rozwoju gminy, jako jednego z najważniejszych czynników identyfikującego i decydującego o jej tożsamości.

W Studium szczegółowo określono warunki kształtowania środowiska wynikających z zadania ochrony wartości kulturowych:

Występujące na obszarze gminy Wejherowo zespoły, układy przestrzenne i elementy historycznego zagospodarowania należy objąć ochroną w celu zachowania reprezentowanych przez nie wartości środowiska i krajobrazu kulturowego lub w celu ich rewaloryzacji, uczytelnienia, względnie rekonstrukcji, a także w celu kontynuowania występujących tu tradycji budowlanych, miejsca występowania historycznej zabudowy i historycznego oraz tradycyjnego sposobu gospodarowania przestrzenią etc.).

Zespoły przestrzenne do bezwzględnego zachowania (planu i struktury) i ścisłej ochrony konserwatorskiej:

- Góra - zespół ruralistyczny wraz z zespołem dworsko - parkowym i obszarem dawnego folwarku (wpisane do rejestru zabytków);
- Gościcino - osada robotnicza przy ul. Drzewiarza (wpisana do rejestru zabytków).

Układy przestrzenne do zachowania, ochrony konserwatorskiej i rewaloryzacji ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową oraz zachowane elementy historycznej struktury:

- Bolszewo - wieś - układ i historyczna struktura;
- Gniewowo - wieś - układ i historyczna struktura;
- Gościcino - wieś - układ i historyczna struktura;
- Gowino Duże - wieś - układ i historyczna struktura;
- Gowino Małe - wieś - układ i historyczna struktura;
- Góra - wieś wraz z zespołem dworsko - parkowym i strefą ochrony krajobrazowej otoczenia zabytkowego zespołu (strefa ustanowiona wpisem do rejestru zabytków);
- Pętkowice - wieś - układ i historyczna struktura;
- Reszki - wieś - układ i historyczna struktura;
- Sopieszyno - wieś - układ i historyczna struktura;
- Ustarbowo - wieś - układ i historyczna struktura;
- Ustarbowski Młyn - zespół młyna wraz z układem wodnym;
- Zbychowo - wieś - układ i historyczna struktura.

Zespoły przestrzenne do zachowania, ochrony i rewaloryzacji ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową:

- Bieszkowice - wieś wraz z przysiółkami i wybudowaniami;
- Kąpino Górne - zespół dworsko-parkowy i wieś pofolwarczna;
- Kniewo - Zamostne - elementy historycznego zagospodarowania wsi;
- Łężyce - zespół dworsko-parkowy i folwark z wsią pofolwarczną;
- Nowy Dwór Wejherowski - pojedyncze zachowane elementy historycznej struktury wsi;
- Orle - wieś wraz z przysiółkiem Gwizdówka - zachowane elementy układu, struktura wsi i elementy historycznego zagospodarowania;
- Ustarbowski Młyn - zespół pomłyński wraz z układem wodnym;

- Warszkowo - wieś i zespół podworski;
- Warszkowo Młyn - zespół pomłyński z zachowanym układem wodnym;
- Lasy okolic Piaśnicy - zespół grobów masowych z okresu II wojny światowej.

Obiekty architektury do zachowania, ochrony i ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową:

- Obiekty wpisane do rejestru zabytków (Góra - kościół);
- Obiekty postulowane do wpisania do rejestru zabytków (Bolszewo - kościół parafialny, Góra - budynek dworu, Góra - zespół d. karczmy, pojedyncze obiekty struktury zabytkowej wsi postulowanych do wpisania do rejestru zabytków: Gowino Duże, Ustarbowo, Reszki);
- inne obiekty objęte wojewódzką i gminną ewidencją zabytków, której przygotowanie wymagane jest zgodnie z Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Krajobraz przyrodniczo - kulturowy do objęcia ochroną i rewaloryzacji harmonii krajobrazowej

- historyczny krajobraz przyrodniczo - kulturowy wsi: Nowy Dwór Wejherowski, Zbychowo, Reszki - obszar tzw. Wielkiej Polany - enklawa w kompleksie leśnym TPK;
- historyczny krajobraz przyrodniczo - kulturowy wsi Gniewowo - tzw. Mała Polana enklawa w kompleksie leśnym TPK;
- historyczny krajobraz przyrodniczo - kulturowy wsi Kąpino - polana stanowiąca enklawę w kompleksie leśnym;
- historyczny krajobraz przyrodniczo - kulturowy wsi Łężyce - polana stanowiąca enklawę w kompleksie leśnym TPK;
- historyczny krajobraz przyrodniczo - kulturowy wsi Kniewo - Zamostne - na obszarze pradoliny Redy.

Elementy krajobrazu przyrodniczo - kulturowego do objęcia ochroną i rewaloryzacji:

- parki w zespołach dworsko - parkowych i ich pozostałości (Góra, Bolszewo, Łężyce, Kąpino) jako układy komponowane zieleni oraz ich zachowane elementy (drzewostan parkowy, aleje, szpalery, obsadzenia graniczne);
- cmentarze historyczne wraz z historyczną zielenią (w tym cmentarz żydowski w Bolszewie postulowany do wpisania do rejestru zabytków);
- obsadzenia starodrzewem dróg i historycznych szlaków komunikacyjnych;
- elementy zieleni (zwłaszcza starodrzewu) związane z siedliskami rolniczymi w zabudowie wiejskiej zwartej i z obiektami historycznymi (w tym z krzyżami i kapliczkami przydrożnymi).

Dla poszczególnych kompleksów problemowych oraz poszczególnych działań warunkujących ochronę wartości kulturowych i krajobrazowych przewiduje się następujące sposoby realizacji:

Dla układów tych zaleca się wykonać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których powinny obowiązywać wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej.

Zaleca się:

- zachowanie układu komunikacyjnego i historycznego rozplanowania wsi lub zespołu;
- zachowanie czytelności granic historycznej zwartej zabudowy wiejskiej czy historycznego folwarku;

- zachowanie przebiegu historycznego podziału własności (zespołu, działek siedliskowych i niw siedliskowych);
- zachowanie czytelności podziału działki i niwy siedliskowej na poszczególne strefy (zabudowy, ogrodów przydomowych, roli uprawnej);
- wykonanie studiów historyczno - konserwatorskich i krajobrazowych oraz analiz ekspozycji przy konstruowaniu planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości;
- konserwacja istniejącej historycznej struktury zabytkowej i jej rewaloryzacja stosownie do stanu zachowania;
- rekompozycja fragmentów zdegradowanych;
- w nowej zabudowie kontynuacja występujących historycznie tradycji budowlanych.

W obrębie wpisu do rejestru zabytków wymóg uzyskiwania pozwoleń Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac przy obiekcie zabytkowym w postaci decyzji zgodnie z przepisami odrębnymi oraz w strefach ochrony konserwatorskiej wymóg uzgadniania wszelkich inwestycji z właściwym terenowo Konserwatorem Zabytków.

Zakazy:

- wewnętrznej wtórnej parcelacji zespołów historycznej zabudowy (np. zespołu dworsko - parkowego, folwarcznego czy niwy siedliskowej);
- lokalizacji dominant wysokościowych, zwłaszcza w strefach peryferyjnych miejscowości;
- stosowania form architektonicznych (w tym ogrodzeń) oraz materiałów budowlanych i kolorystyki niezgodnych z tradycją budowlaną regionu;
- zakaz dokonywania jakichkolwiek zmian i przekształceń w obszarach objętych wpisem do rejestru zabytków bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Postulaty:

- opracowanie dla nowej zabudowy zestawu przykładów form architektonicznych (skala, kształt bryły, detal architektoniczny, materiał, kolorystyka) oraz sposobów zagospodarowania przestrzennego w skali działki siedliskowej (rozplanowanie, ogrodzenia, rodzaj zieleni towarzyszącej) opartej na miejscowej tradycji kultury osadniczej.

Dla zespołów ruralistycznych oraz zespołów objętych strefami ochrony konserwatorskiej:

Obligatoryjnie zaleca się przewidzieć w planach zagospodarowania przestrzennego strefy ochrony ekspozycji tych zespołów a w nich:

- nakaz usunięcia (lub restylizacja i rekompozycja) elementów dysharmonijnych zagospodarowania;
- zakaz znaczących przekształceń bez opracowania poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji (w celu wyznaczenia terenów do wyłączenia spod zabudowy oraz określenia niezbędnych ograniczeń gabarytów i wysokości zabudowy);
- zakaz parcelacji terenu oraz zmian w kwalifikacji gruntów bez opracowania planu zagospodarowania terenu;

Postulaty:

- rekultywacja i restylizacja struktury obszarów wpływających niekorzystnie na sąsiedztwo wartościowych obiektów lub ich widoków;

Elementy struktury przestrzennej (zespoły i poszczególne obiekty wpisane i postulowane do wpisania do rejestru zabytków) - do bezwzględnej zachowania z uwagi na ich wartość historyczną, kompozycyjną i środowiskowo - kulturową:

Nakazy:

- obowiązująca zgodnie z przepisami Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami bezwzględna ochrona konserwatorska obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- uzupełnienie wpisu do rejestru zabytków obiektów postulowanych do wpisania.

Zakazy:

- dokonywania jakichkolwiek przekształceń formy (również kolorystyki) obiektów oraz ich bezpośredniego sąsiedztwa bez zgody PWKZ w Gdańsku.

Zespoły przestrzenne do zachowania, ochrony i rewaloryzacji ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową:

- zachowanie istniejącego układu komunikacyjnego i historycznego rozplanowania wsi lub zespołu i jego istniejących elementów;
- zachowanie i ochrona istniejącej historycznej struktury zabytkowej oraz jej rewaloryzacja stosownie do stanu zachowania;
- rekompozycja fragmentów zdegradowanych;
- w nowej zabudowie kontynuacja występujących historycznie tradycji budowlanych miejsca bądź regionu;

Zakazy:

- lokalizacji obiektów dekomponujących historyczną strukturę, zwłaszcza w bezpośrednim sąsiedztwie zachowanych elementów struktury historycznej lub w miejscu jej historycznego występowania;
- stosowania form architektonicznych (w tym ogrodzeń) oraz materiałów budowlanych i kolorystyki niezgodnych z tradycją budowlaną regionu.

Postulaty:

- przywrócenie lub rekonstrukcja elementów struktury układu lub zespołu w miejscu historycznego występowania.

Elementy struktury przestrzennej (zespoły i poszczególne obiekty) - do zachowania, ochrony, rewaloryzacji z uwagi na ich wartość historyczną, kompozycyjną i środowiskowo - kulturową:

Obligatoryjnie (w formie nakazowej):

- zachowanie i rewaloryzacja historycznego układu zespołu i usytuowania poszczególnych elementów w zespole;
- zachowanie i rewaloryzacja historycznej bryły (w tym kształtu dachu), formy architektonicznej (w tym dyspozycji ścian), detalu architektonicznego, materiałów budowlanych i kolorystyki poszczególnych obiektów;
- zachowanie i rewaloryzacja zieleni (zwłaszcza wysokiej) historycznie związanej z zespołem lub obiektem,
- uzgadnianie zmian w zakresie elementów chronionych z właściwym terenowo Konserwatorem Zabytków.;

Postulaty:

- przywrócenie lub odtworzenie elementów struktury zespołu lub poszczególnych obiektów w miejscu historycznego występowania.

Krajobraz przyrodniczo-kulturowy do objęcia ochroną i rewaloryzacji harmonii krajobrazowej:

Obligatoryjnie (w formie nakazowej):

- zachowanie i ochrona występujących wartości przyrodniczych poprzez minimalizację ich zainwestowania;

- zachowanie i ochrona wartości kulturowych poprzez ochronę występujących historycznie form zagospodarowania (w tym rozłogu pól) oraz miejscowej i regionalnej tradycji budowlanej.

Zakazy:

- wprowadzania zainwestowania na tereny szczególnie cenne przyrodniczo i krajobrazowo;

- lokalizacji obiektów o formach niezgodnych z miejscową i regionalną tradycją budowlaną.

Postulaty:

- tworzenia katalogu form zabudowy właściwej dla obszarów cennych przyrodniczo - kulturowo (w zakresie architektury i zagospodarowania działek).

Elementy krajobrazu przyrodniczo - kulturowego do objęcia ochroną i rewaloryzacji:

Obligatoryjnie (w formie nakazowej):

- zachowanie i rewaloryzacja układów zespołów zieleni (parki, cmentarze);

- dla parków w Bolszewie i Górze sporządzenie projektu rewaloryzacji z uwzględnieniem ewentualnych uzupełnień nasadzeń;

- zachowanie i poprawa stanu zdrowotnego (pielęgnacja) zachowanego starodrzewu w parkach, na cmentarzach, wzdłuż historycznych dróg uzgadnianie wszelkich działań związanych z zachowaniem i pielęgnacją zieleni (w tym projektów rewaloryzacji);

- uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków działań związanych z zachowaniem i pielęgnacją zieleni historycznej (w parkach, na cmentarzach i wzdłuż historycznych dróg).

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Wejherowo**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Na terenie gminy Wejherowo obowiązuje obecnie 77 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wykaz znajduje się na stronie internetowej: <http://www.bip.ugwejherowo.pl/dokumenty/744>. Poza tymi planami gmina jest w trakcie opracowywania 12 nowych planów oraz 14 zmian do obecnie obowiązujących planów.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zostały opracowane dla obszarów należących do gminy Wejherowo, przeważnie dla poszczególnych miejscowości lub dla ich części. Zapisy planów uwzględniają ogólne zasady ochrony konserwatorskiej, wprowadzając na terenach chronionych prawem obowiązek uzgadniania wszelkiej działalności inwestycyjnej oraz wszelkich działań mających wpływ na zachowanie zabytkowej przestrzeni z właściwym konserwatorem zabytków.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

5.2.1. Charakterystyka gminy

• Położenie geograficzne

Gmina Wejherowo to gmina wiejska usytuowana jest w pñ. części województwie pomorskim, w pñ. - wsch. części powiatu wejherowskiego. Historycznie ziemie te, zwane przez Kaszubów Lësokami, stanowią obszar rdzennie kaszubski, z typowymi gburскими wsiami. Gmina położona jest wokół miasta Wejherowo.

Gmina administracyjnie została podzielona na 16 sołectw: Bolszewo, Gościcino, Orle, Warszkowo, Góra, Kniewo/Zamostne, Gowino/Pętkowice, Sopieszyno, Ustarbowo, Gniewowo, Nowy Dwór, Zbychowo, Reszki, Bieszkowice, Łężyce, Kąpino. Pomędzy sołectwami będącymi jednostkami pomocniczymi gminy występuje duże zróżnicowanie. Wynika to z położenia gminy. W części pñd. sołectwa są położone na obszarze Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego lub w części jego Otuliny (Łężyce, Bieszkowice, Reszki, Zbychowo, Nowy Dwór Wejherowski, Sopieszyno i Ustarbowo). Są to obszary z przewagą terenów leśnych z enklawami rolniczymi oraz jeziorami (Zawiat, Bieszkowice, Borowo, Wygoda, Wyspowo). W części środkowej i pñ. występują tereny silnie zurbanizowane, dotyczy to w szczególności sołectw Kąpino, Bolszewo, Orle, Gościcino, Gowino, Góra. Typowo rolniczym charakter związany jest z sołectwem Kniewo.

Gmina Wejherowo graniczy z 4 miastami: Wejherowo, Reda, Rumia, Gdynia i 5 gminami wiejskimi: Szemud, Luzino, Gniewino, Krokowa i Puck.

• Środowisko przyrodnicze i ukształtowanie terenu

Zgodnie z podziałem obszaru Polski na jednostki fizyczno - geograficzne (w.g. J. Kondrackiego) gmina Wejherowo położona jest w granicach czterech mezo - regionów fizyczno - geograficznych: Pobrzeża Kaszubskiego, Wysoczyzny Żarnowieckiej, Pradoliny Redy - Łeby i Pojezierza Kaszubskiego. Jednostki te wchodzą w skład dwóch większych jednostek makroregionalnych - Pobrzeży Południowobałtyckich i Pojezierzy Pomorskich.

Położenie gminy w granicach czterech odrębnych, znacznie zróżnicowanych morfologicznie, jednostek fizycznogeograficznych rangi mezoregionu, znajduje swoje odzwierciedlenie w bardzo urozmaiconej rzeźbie terenu. Efektem tego jest duże zróżnicowanie hipsometryczne, a także bogactwo form morfogenetycznych. Najwyższe wzniesienia znajdują się na wysoczyźnie Pojezierza Kaszubskiego sięgając około 225 m n.p.m., najniżej położony obszar gminy znajduje się na jej płn. - zach. skraju, w dolinie Piaśnicy, gdzie teren obniża się poniżej 10 m n.p.m.

Gmina położona jest w „kaszubskim systemie hydrograficznym”. Stosunkowo dobrze wykształcona jest sieć rzeczna. Działy wodne I rzędu dzielą obszar gminy na cztery podstawowe dorzecza: Redy, Piaśnicy, Zagórskiej Strugi, Gizdepki. Największym ciekim powierzchniowym jest rzeka Reda. Obszar jej zlewni obejmuje większość terenu położonego w zach., płd. - zach. i środkowej części gminy. Zlewnia Zagórskiej Strugi obejmuje płd. -wsch. część gminy Wejherowo. Rzeka Piaśnica posiada w płn. części gminy, na obszarze sandrowym, swój odcinek źródłowy. Część górnego biegu tej rzeki przebiega w granicach gminy Wejherowo. Niewielka powierzchnia w płn. - wsch. części gminy należy do zlewni powierzchniowej rzeki Gizdepki, jednak jej odcinek źródłowy położony jest już poza granicami gminy.

Do ważniejszych zbiorników wodnych na tym obszarze należą jeziora: Wyspowo, Bieszkowickie, Zawiat, Borowo, Pałsznik i Wygoda. Największy powierzchniowo zbiornik wodny na terenie gminy - jezioro Orle, położony jest natomiast w dnie Pradoliny Redy - Łeby w sąsiedztwie miejscowości Orle.

Gmina leży na granicy dwóch Okręgów: Okręgu Pobrzeże Kaszubskie w Krainie Pobrzeże Południowobałtyckie (płn. część gminy) i Okręgu Pojezierze Kaszubskie w Krainie Pojezierzy Środkopomorskich (płd. część), które wchodzą w skład Działu Pomorskiego.

• Obszary i obiekty przyrodniczo cenne

Obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody zajmują w gminie Wejherowo powierzchnię 14218,0 ha, tj. około 73% ogólnej powierzchni gminy. Na terenie gminy znajdują się następujące obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną:

1. Powierzchnia Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego znajdująca się w granicach gminy Wejherowo wynosi 7750 ha, co stanowi 38% całkowitej powierzchni parku, oraz blisko 40% powierzchni gminy.
2. Obszary Chronionego Krajobrazu - Puszczy Darżlubskiej i Pradoliny Redy - Łeby (łącna powierzchnia - 6 350,0 ha, co stanowi 33% powierzchni gminy);
3. Użytki ekologiczne - łącznie na terenie gminy jest 9 użytków, w tym 2 ustanowione w 2012 r. na mocy uchwały Rady Gminy Wejherowo tj.: „Łąka Nad Zagórską Strugą” i „Migowe Wzgórze”.

4. Obszary Natura 2000 - Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk: Orle (PLH 220019), „Biała”, Pełcznica (PLH 220020) oraz Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków: Puszcza Darżłubska (PLB 220007) i projektowany „Bezlist koło Gniewowa”.

5. Rezerваты przyrody - Gałęźna Góra, Lewice, Cisowa (część), Pełcznica (część) (łąčna powierzchnia rezerwatów - 111,8 ha, co stanowi 0,5% powierzchni gminy);

6. Pomniki przyrody - łącznie 71, w tym 12 ustanowionych przez Radę Gminy Wejherowo. Wśród 71 pomników przyrody: 37 - pojedyncze drzewa, 8 - grupy drzew, 1 aleja, 25 głązów narzutowych.

• Turystyka i rekreacja

W gminie Wejherowo ruch turystyczny skupia się przede wszystkim wokół jezior Zawiad i Bieszkowice (w rejonie Bieszkowic) oraz Wyspowo (wieś Zbychowo). Na terenie gminy znajdują się szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne, a także ścieżki rowerowe. Baza noclegowa jest jeszcze niedostatecznie rozwinięta.

Przez teren gminy Wejherowo przebiegają fragmenty szlaków:

1. Szlak pieszy Rumia - Białogóra,
2. Szlak Wejherowo - Dębki;
3. Szlak czerwony - Przebiegający przez sołectwo Nowy Dwór Wejherowski;
4. Trasa rowerowa - Trasa nr 111 (Puck - Wejherowo - Kartuzy - Nowa Karczma - Stara Kiszewa - Skarszewy - Tczew);
5. Trasa rowerowa - Trasa nr 113 (Rumia - Wejherowo - Choczewo);
6. Trasa rowerowa - Trasa nr 114 (Wejherowo - Lębork - Wicko);
7. Szlak turystyczny - szlak ruralistyczny w Górze.

Gmina Wejherowo jest uczestnikiem projektu grupy gmin o nazwie „Turystyczny Szlak Północnych Kaszub budowa/przebudowa publicznej infrastruktury turystycznej - stworzenie spójnego szlak rowerowego na terenie gmin powiatów wejherowskiego i puckiego”. W ramach realizacji projektu powstała koncepcja rozwoju sieci szlaków rowerowych na terenie tej części Kaszub (opracowanie „W stronę morza”, autor: Doradztwo i Szkolenia „TREK”, sierpień - wrzesień 2008).

5.2.2. Historia gminy Wejherowo

Gmina Wejherowo powstała w 1934 r. z połączenia wójtostw w Bolszewie, Gniewowie, Łężycach, Wejherowie - Zamku oraz kilku samodzielnych obszarów dworskich. Należała wtedy do powiatu morskiego w województwie pomorskim. We wrześniu 1939 r., podczas okupacji tereny gminy zostały bezpośrednio włączone do III Rzeszy, do okręgu Gdańsk - Prusy Zachodnie. Rozpoczęła się eksterminacja ludności polskiej i kaszubskiej, która została przeprowadzana głównie w Piaśnicy. Po wojnie gmina wróciła do powiatu morskiego, który został przemianowany na powiat wejherowski w 1951 r. Następnie zlikwidowana w 1954 r. i zastąpiona przez gromady. W 1975 r. został przywrócona w wyniku wprowadzenia nowego podziału administracyjnego. Znalazła się wówczas w województwie gdańskim. W 1999 r. w związku ze zmianą podziału administracyjnego i przywróceniem powiatów, wróciła do powiatu wejherowskiego i jest jego największą gminą wiejską.

5.2.3. Zarys rozwoju osadnictwa gminy Wejherowo¹

Obszar dzisiejszej Gminy Wejherowo obejmuje w części pñn. - pñd. fragment Kępy Puckiej, w części środkowej - fragment pradoliny Redy a w części pñd. - pñn. skraj Wysoczyzny Kaszubskiej. Były to tereny pierwotnie silnie zalesione, które przecinał wzdłuż pradoliny Redy szlak handlowy (tzw. szlak bursztynowy). W średniowieczu osadnictwo - odnotowane poczynając od pocz. XIII w. - wkraczało tu powoli i rozwijało się głównie na polanach i wyrębach, co miało wpływ na kształt założeń ruralistycznych - przeważnie miały one nieregularny charakter. Osady powstawały w sposób gniazdowy. Wokół wsi wielodworcznej składającej się z kilku lub kilkunastu zabudowań powstawały liczne przysiółki jednodworcze (taki charakter można odnaleźć we wsi Bieszkowice i Łężyce), które z czasem rozwijały się w nowe osady wielodworczne. Stąd na terenie gminy ukształtowały się zespoły wsi jak np. Gowino Duże - Gowino Małe - Pętkowice, Sopieszyno - Ustarbowo, czy zespół wsi Wielkiej Polany: Nowy Dwór Wejherowski - Zbychowo - Reszki. Na obszarze gminy dominowała w średniowieczu własność książęca oraz nadania rycerskie i mniej liczne nadania klasztorne. Warunki fizjograficzne i glebowe sprawiły, że nielokacyjne, swobodnie rozwijające się wsie oparte na prawie polskim ukształtowały się z biegiem lat, jako krótkie ulicówki lub osady wielodrożne, często o zabudowie i wewnętrznym układzie komunikacyjnym dostosowanych do ukształtowania terenu.

Kolejny etap rozwoju osadnictwa nastąpił w XVII i XVIII w. wraz z powstaniem wielkich majątków ziemskich i budową Wejherowa, które wchłonęło liczne drobne osady na skraju pradoliny Redy. W części północnej gminy rozwinęły się dwa duże majątki - Góra i Bolszewo. W XIX i 1 poł. XX w. w rejonie tym zaczął pojawiać się również miejscowy przemysł (cegielnia, cementownia, fabryka mebli), a wraz z nimi rozwijało się i przekształcało osadnictwo. Zmiany jakie nastąpiły w zagospodarowaniu również dotyczą w większym stopniu części północnej gminy - zwłaszcza wsi Bolszewo i Gościcino, usytuowanych wzdłuż drogi krajowej. Na całym obszarze rozwija się gwałtownie budownictwo mieszkaniowe, również, jako mieszkalne, a w obszarze i otulinie TPK - rekreacyjne zaplecze aglomeracji trójmiejskiej.

Zalesione obszary gminy Wejherowo zamieszkiwała w przeważającej części ludność zaliczana do etnicznej grupy kaszubskiej określanej jako Lasacy. Grupa ta posługiwała się tradycją budowlaną kaszubską z pogranicza Kaszub pñn. i środkowych. W tradycji tej dominowała zabudowa zagrodowa wielobudynkowa o odrębnych budynkach dla poszczególnych funkcji (budynek mieszkalny, budynek inwentarski, stodoła) ustawionych wokół regularnego prostokątnego podwórza. Od XIX w. obowiązywała w zabudowie zwartej wiejskiej zasada sytuowania budynku mieszkalnego szerokofrontowo (tj. kalenicą równoległą do osi ulicy wiejskiej) z poprzedzeniem go niewielkim przedogródkiem kwiatowym. Pozostałe budynki znajdowały się w głębi siedliska zamkniętego na ogół od strony pół budynek stodoły. Budynki mieszkalne wznoszone pierwotnie w konstrukcji drewnianej zrębowej oraz w konstrukcji drewnianej szkieletowej w XIX w. zgodnie z obowiązującymi przepisami ogniowymi zaczęły być wznoszone z cegły licowej, następnie również tynkowanej. Tradycyjna

¹ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wejherowo - tekst ujednolicony

forma dachu dla tego regionu to dach dwuspadowy ze szczytami odeskowanymi (występującymi również często w budynkach murowanych) o nachyleniu połaci około 45°. Formą późniejszą również występującą na obszarze gminy były budynki murowane przykryte dachem dwuspadowym półpłaskim o nachyleniu połaci około 20° na wysokiej ścianie kolankowej. Forma ta rozpowszechniona była od końca XIX w. zwłaszcza w większych wsiach (Bolszewo, Gościcino). Najciekawszym jej przykładem jest zabudowa osady robotniczej w Gościcinie. We wsiach mniejszych oraz w mieszkalnych zespołach folwarcznych a także w zabudowie rozproszonej poza układami zwartymi stosowano częściej dachy wysokie.

W obiektach dworskich występują formy architektoniczne właściwe dla architektury okresu powstania budynków. Do najstarszych należy dwór w Sopieszynie pochodzący jeszcze z XVIII w. (zachowany częściowo), do najciekawszych formalnie należy dwór w Górze powstały w początkach XX w. Z zabudowaniami dworskimi związane były założenia parkowe.

Poniżej przedstawiono zarys historii miejscowości z terenu gminy oraz opisano historyczne układy zabudowy.

Bieszkowice - dobra rycerskie wzmiankowane w 1400 r., następnie folwark między jeziorami należący do lat 30-tych do rodziny Keyserlingów i osada bez układu powstała przy karczmie wzmiankowanej w XVI w. Od XIX w. wieś sołecka. W skład obrębu wchodzi m.in.: przysiółki Cierznia (pierwotnie siedziba sołectwa wzmiankowana w 1311 r.), Krystkowo, Piecewo i Pińskie oraz osada Piekiełko.

Wieś nie wykształciła zwartego układu ruralistycznego. Jej struktura ruralistyczna zachowała pierwotny, typowy w wiekach średnich na tym terenie układ gniazdowy - tj. składa się z zespołu przysiółków i wybudowań rozproszonych na mniejszych i większych wyrębach leśnych. Zachowały się elementy struktury historycznej w postaci zespołów zagrodowych oraz pojedynczych obiektów mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

Bolszewo - wymienione w 1209 r. w nadaniu dla klasztoru norbertanek w Żukowie, do którego należało do końca XIII w. Później był to majątek rycerski, następnie szlachecki na prawie polskim, którego właścicielami byli m.in. Bolszewscy, Janowscy i Jackowscy. Istniał tu także młyn wzmiankowany w XVI w. W 1582 r. w Bolszewie wzniesiony został kościół przeznaczony dla ewangelików (kościół katolicki dla Bolszewa usytuowany był w Górze). W 1665 r. były tu 37 gospodarstwa i folwark, młyn oraz karczma. W XVIII i XIX w. funkcjonował w Bolszewie doroczny jarmark. Od 1839 r. majątek wchodzi do tzw. klucza bolszewskiego, na który składały się: Bolszewo, Gościcino, Orle i Pryśniewo, a następnie przechodzi na własność maklenburskiego banku hipotecznego. Parcelacja majątku rozpoczęła się w 1878 r. W 1885 r. była to już tylko resztówka majątku (folwark i dwór z parkiem) najpierw dzierżawiona, następnie własność prywatna. Przed wojną w dworze mieściła się szkoła rolnicza. Wieś liczyła wówczas blisko 1000 mieszkańców. Po wojnie majątek upaństwowiono - w 1989 r. właścicielem był Igłopol Dębica.

Bolszewo zachowało przestrzenny historyczny układ wielodrożny wsi zlokalizowanej przy zespole dworskim (dwór z parkiem i folwark) oraz liczne elementy struktury historycznej zabudowy w tym kościół, budynek dworu i pozostałości zabudowy folwarcznej, duży, dobrze zachowany park o znacznej wartości, zespoły zagród, budynki mieszkalne i gospodarcze o historycznej i tradycyjnej formie.

Gniewowo - dotychczas wieś dzierzawna, w 1398 r. przechodzi na własność Weira (protoplasty Wejherów). Wieś otrzymała przywilej lokacyjny na prawie niemieckim potwierdzony w 1480 r. We wsi było 9 gospodarstw, sołectwo, istniała karczma, należał też do niej młyn zbożowy w Młynkach oraz przysiółek Wyspowo. Od 1874 r. w pobliżu wsi funkcjonuje siedziba nadleśnictwa (w Marianowie), a od końca XIX w. - szkoła. W skład obrębu wchodzi miejscowości Młynki i Nowiny.

Wieś posiadała układ krótkiej ulicówki charakterystyczny dla wsi przysiółkowych oraz zachowała elementy historycznej struktury w postaci pojedynczych zagród i budynków (mieszkalnych i gospodarczych) o tradycyjnej formie.

Gościcino - w średniowieczu były to dobra rycerskie, przy których rozwinęła się wieś chłopska. W 1885 r. liczyła ona 20 gospodarstw i 283 mieszkańców, znajdowała się tu szkoła, a do zespołu należały także przysiółki Zielony Dwór i Letni Dwór. W pocz. XX w. rozwinął się w Gościcinie przemysł drzewny - powstała fabryka krzesel i związane z nią zabudowania, w tym Osiedle Drzewiarz. W skład obrębu wchodzi przysiółki: Białasowizna, Zybertowo, Nowe Osiedle i Letni Dwór.

Wieś o układzie ulicowym z zachowaną jednostronną zabudową i ulicą spichrzową (na zapleczu działek siedliskowych), znacznie rozbudowana w początkach XX w. Zachowane liczne elementy historycznej struktury wsi - karczma, zagrody, budynki mieszkalne i gospodarcze o tradycyjnej formie.

Osiedle przy ulicy Drzewiarza - osiedle robotnicze unikatowe na terenie gminy Wejherowo i województwa Gdańskiego, typowe dla industrialnego okresu w XIX i pocz. XX w., regularnie rozplanowana ulicówka składająca się z identycznych, czterorodzinnych budynków z małymi, gospodarczymi przybudówkami.

Gowino Duże - w 1215 r. wieś została przekazana przez dotychczasowego właściciela cystersom w Oliwie, którzy przeznaczili ją na uposażenie klasztoru żeńskiego w Żarnowcu, lecz książę Świętopełk II zamienił ją na 2 wsie położone bliżej Żarnowca. W 1365 r. mistrz krzyżacki Winrich von Kniprode nadał Gowino na dziedziczną własność Piotrowi i Wojciechowi - dwóm braciom z Rusocina. W 1885 r. 18 domostw we wsi zamieszkiwało 200 osób, głównie katolików. Miejscowość została zniesiona 1 stycznia 2013 r., wraz z Małym Gowinem tworząc wieś Gowino.

Zachowany bardzo ciekawy wielodrożny, nieregularny układ ruralistyczny wsi na prawie polskim, malowniczo wkomponowany w topografię terenu, zachowane liczne elementy historycznej struktury wsi - zagrody, budynki mieszkalne i gospodarcze.

Gowino Małe - wieś wydzielona z gruntów pierwotnie wchodzących w skład Gowina Dużego. W 1885 r. we wsi było 18 domów zamieszkałych przez 230 mieszkańców, głównie katolików oraz szkoła. Dnia 1 stycznia 2013 miejscowość została zniesiona i wraz z Wielkim Gowinem utworzyła wieś Gowino.

Układ pierwotnie nieregularny, obecnie zorganizowany wzdłuż ulicy głównej, zachowane elementy historycznej struktury wsi - zagrody, budynki mieszkalne i gospodarcze o tradycyjnej formie.

Góra - nad jeziorem Górkim usytuowane były kolejne osady już w czasach przedhistorycznych. Wieś na obecnym miejscu istniała już w poł. XIII w. Od ok. 1342 r. znajdował się tu kościół parafialny, a w 1415 r. wzmiankowany jest we wsi młyn. W 1644 r. parafia przeniesiona została do Wejherowa i kościół w Górze stał się kościołem filialnym. W 1658 r. wieś weszła w posiadanie Macieja Burzkowskiego i wykształcił się tu folwark. W 1770 r. właścicielem był Jakub Przebendowski, ale majątek zmieniał często właścicieli. W 1825 r. wzniesiono we wsi nowy kościół, a w 1870 r. osuszono Jezioro Górkie. W 1881 r. wieś razem z przynależnościami Nowy Dwór i Paradyż składała się z folwarku pańskiego, dwóch gburskich i dwóch ogrodniczych gospodarstw. 26 domów zamieszkiwało 385 mieszkańców. Do wsi należała cegielnia, istniała tu owczarnia, znajdowała się szkoła. Wspomniana w statystkach fabryka wapna to prawdopodobnie cementownia w Orlu lub też na miejscu wydobywano wapno łukowe. W pocz. XX w. wieś liczyła 278 mieszkańców (207 Polaków i 71 Niemców) i stanowiła własność państwową oddaną w dzierżawę. W latach 1911 - 1913 wzniesiono obecny kościół (arch. Hosfeld). Po wojnie (lata 1950 - 1955) zabudowania pofolwarczne zajęła tuczarnia w Górze. Wieś jest siedzibą sołectwa, w którego skład wchodzi także miejscowość Paradyż.

Zachowany unikatowy zespół ruralistyczny wsi o układzie ulicowym wraz z zespołem dworsko - parkowym i folwarcznym z zachowanymi licznymi elementami struktury jak w/w zespół dworsko - parkowy i folwarczny, kościół, d. karczma, d. szkoła, zespoły zagrodowe, budynki mieszkalne i gospodarcze o tradycyjnej i historycznej formie i inne elementy (np. ogrodzenia) wkomponowane w specyficzny układ topografii terenu.

Kąpino - w 1677 r. Jan III Sobieski nadał przywilej leśniczemu starostwa puckiego Jakubowi Mrozie. Dawniej było to królewskie leśnictwo należące do Pucka w powiecie wejherowskim, opodal strugi Redy. W 1678 r. w Kąpinie istniała wyręba, na której Mroza postawił chatę. W XIX w. istniał tu folwark i związana z nim wieś, jednak brak o nich danych w statystykach.

Zachowany zespół dworu z parkiem i folwarkiem oraz układ ruralistyczny niewielkiej wsi pofolwarczej (ulicowy) oraz elementy struktury przestrzennej (dwór, pozostałości parku, pozostałości zabudowy folwarczej, pojedyncze budynki mieszkalne i gospodarcze wsi).

Kniewo - wzmiankowane po raz pierwszy w 1400 r. Kniewo w początkach XV w. liczyło sobie 35 włók. Była tu karczma i kuźnia. W 1404 r. przywilej krzyżacki mówi o 45 włókach w tym 5 wolnych, należących do sołtysa. W 1599 r. Jan Wejher sprowadził do wsi holenderskich osadników, o których donosi lustracja z 1678 r., a w 1611 r. wydał przywilej na prowadzenie karczmy. Holendrzy osadzeni zostali na 28 włókach. W 1881 r. wieś liczyła sobie włók 63. Gospodarzyło tu 13 gburów i 11 zagrodników. 35 domów zamieszkiwało 261 mieszkańców głównie ewangelików trudniących się zwłaszcza hodowlą koni. W XVI w. istniała tu mały kościół katolicki, który podupadł w ciągu XVII w. tak, że w XVIII w. pozostały po nim już tylko fundamenty. Wieś jest siedzibą sołectwa Kniewo w którego skład wchodzi również Zamostne.

Zamostne stanowiło wybudowanie, gdzie w 1885 r. 8 domostw zamieszkiwało 93 mieszkańców, wraz ze znajdującą się tu cegielnią należące do Kniewa. Zachowane liczne elementy historycznej struktury miejscowości w postaci budynków straży granicznej, kaplicy,

zespołów zagrodowych, budynków mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

Łężyce - majątek oraz wieś założona na prawie niemieckim wzmiankowana po raz pierwszy w 1355 r. (znajdowała się tu wówczas karczma), w 1400 r. otrzymała prawo polskie. W XIX w. był tu folwark, funkcjonowała ponadto cegielnia. Do Łężyc należała też wówczas leśniczówka Rogulewo i przysiółek Głodówko również z leśniczówką. W skład obrębu wchodzi m.in. wybudowania Głodówko i Gacyny.

Zachowany zespół ruralistyczny wsi składający się z zespołu dworsko - parkowego z folwarkiem i małą, ulicową wsią folwarczną. Zachowane liczne elementy struktury historycznej - budynek dworu, pozostałości parku, zespół folwarku z budynkami mieszkalnymi i gospodarczymi, budynki mieszkalne wsi o formach historycznych i tradycyjnych.

Nowy Dwór Wejherowski - majątek należący w XV w. do Sopieszyna a następnie do Bieszkowic. W XVII wieku w posiadanie dóbr weszli Wejherowie, którzy założyli tu folwark. W XVIII w. Nowy Dwór wymieniany jest, jako wieś szlachecka należąca do czterech właścicieli, następnie całość weszła w posiadanie rodziny Keyserlingków. W 1868 r. znajdowało się tu 6 budynków mieszkalnych w tym budynek dworski. Do Nowego Dworu należało Borowo - osada leśna, dawniej prywatne leśnictwo Keyserlingka - oraz przysiółek Nowiny.

Wieś zniszczona w czasie działań II wojny światowej - zachowane pojedyncze elementy historycznej struktury - kapliczka, szkoła, pojedyncze budynki o formach historycznych i tradycyjnych.

Orle - wieś o rodowodzie przedhistorycznym powstała w średniowieczu na prawie polskim. W 1868 r. składała się z 13 domostw zamieszkałych przez 169 mieszkańców. W 1881 r. wymienia się tu folwark, 5 gburskich gospodarstw i jedno gospodarstwo zagrodnicze. Orle wraz z Gościcinem i Pryśniewem należało do klucza Bolszewskiego rozparcelowanego po 1878 r. Istniała tu również cementownia. Wieś jest siedzibą sołectwa, w którego skład wchodzi również Gwizdówka, Pnie, Pryśniewo i Burch.

Zachowany układ ruralistyczny wsi Orle o wielodrożnym nieregularnym układzie, charakterystycznym dla najstarszych wsi w regionie zakładanych na prawie polskim. Układ nieco zniekształcony współczesnym rozwiązaniem komunikacyjnym. Zachowane elementy historycznej struktury w postaci kapliczki, zespołów zagrodowych, budynków mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

Zachowany układ krótkiej ulicówki i elementy historycznej struktury przysiółka Gwizdowo w postaci pojedynczych obiektów mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

Pętkowice - miejscowość wzmiankowana w 1400 r. stanowiła dobro rycerskie. Była tu wieś założona na prawie polskim. W 1868 r. wieś z folwarkiem liczyła sobie 168 mieszkańców, głównie katolików i należała do Keyserlingka. Wieś jest częścią składową sołectwa Gowino.

Reszki - pierwotnie była to wieś szlachecka wzmiankowana po raz pierwszy w 1600 r. W 1789 r. znajdowało się tu 7 domów mieszkalnych, w 1869 r. - 9 domów, a w 1885 r. wieś liczyła już sobie 19 domostw i zamieszkiwało ją 219 mieszkańców. Ponadto we wsi znajdowała się jednoklasowa szkoła oraz kuźnia.

Zachowany ciekawy ruralistyczny układ wsi nieregularnej, składającej się z zagród skupionych obecnie wzdłuż jednej ulicy głównej. Zachowane elementy struktury wsi w postaci budynku szkoły, licznych zespołów zagród oraz budynków mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

Sopieszyno - pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1399 r. Były to dobra rycerskie z wsią lokowaną na prawie polskim. Później powstał tu dwór z folwarkiem, a przy nim wieś folwarczna. W 1780 r. Sopieszyno należało do Przebendowskich. W 1885 r. na zabudowę wsi składało się 10 domostw, które zamieszkiwało 74 mieszkańców, zaś folwark liczył sobie 7 domostw i 95 mieszkańców. W skład obrębu wchodziły osady Sopieszyno - Wybudowanie, Kotłówka i Biała

Zachowany zespół ruralistyczny wsi (naruszony nadmiernym współczesnym rozparcelowaniem) składający się z dawnego zespołu dworsko - folwarcznego i zespołu nieregularnej wsi chłopskiej. Zachowane elementy historycznej struktury wsi tj. budynek d. dworu z XVIII w., budynki d. folwarku, zespoły zagrodowe i pojedyncze budynki mieszkalne i gospodarcze o historycznej i tradycyjnej formie.

Ustarbowo - wymienione po raz pierwszy w 1400 r. Znajdowała się tu wieś na prawie polskim. W 1648 r. było tu dwóch właścicieli Adam i Maciej Ustarbowscy. Według wizytacji z 1780 r. wieś Ustarbowo wraz z młynem liczyła 91 mieszkańców i należała do pani Przebendowskiej. W 1789 r. domów we wsi było 14. Pierwszym właścicielem dóbr był Gibson. W 1885 r. wieś liczyła 59 mieszkańców w 10 domostwach zaś przy młynie były dwa domy i 17 mieszkańców. W skład obrębu wchodziła historyczna osada przymłyńska Ustarbowski Młyn.

Zachowany nieregularny, wielodrożny układ wsi charakterystyczny dla średniowiecznych lokacji na prawie polskim w regionie. Zachowane wartościowe elementy struktury historycznej w postaci zespołów zagrodowych oraz budynków mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

Warszkowo - wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1220 r. Książę Świętopętk potwierdził wówczas wcześniejsze nadanie tej wsi dla klasztoru cystersów w Oliwie. W 1658 r. wieś liczyła 4 gospodarstwa gburskie, 2 opuszczone i młyn, a w 1671 r. było tam 6 gburów oraz sołtys. We wsi znajdowała się także karczma. Pierwsza informacja o młynie w Warszkowie nad Piaśnicą pochodzi z 1609 r. W 1885 r. w skład obrębu wchodziły przysiółki i wybudowania: Warszkowo - Młyn, Prajsów.

Zachowany nieregularny układ ruralistyczny oraz elementy historycznego zagospodarowania w postaci zespołu dawnego dworu, karczmy oraz zabudowań zagrodowych - mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie. W Warszkowskim Młynie zachowane pozostałości drewnianych urządzeń wodnych związanych z funkcjonującym tu w przeszłości młynem.

Zbychowo - osadnictwo rozwijało się tu już w czasach przedhistorycznych. Wzmiankowana po raz pierwszy w 1245 r. historyczna wieś do XV w. należała do klasztoru norbertanek w Żukowie. Następnie był to majątek szlachecki. W XVI w. znajdowała się tu karczma i jedyny w starostwie puckim młyn prochowy oraz tartak. Od 1567 r. Zbychowo weszło w skład posiadłości rodziny Wejherów, a w XVIII w. należało do Przebendowskich. Obok folwarku szlacheckiego, z czasem rozparcelowanego, istniała tu wieś chłopska. Wieś jest siedzibą sołectwa Zbychowo w którego skład wchodzi również osada Wyspowo.

Zachowany układ ruralistyczny składający się z nieregularnego zespołu zabudowy najstarszej wsi na prawie polskim w części południowej i późniejszego układu ulicowego w części południowej. Zachowane liczne elementy historycznego zagospodarowania w postaci układów zagrodowych, budynków mieszkalnych i gospodarczych o historycznej i tradycyjnej formie.

5.3. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoją gminą oraz zrozumieć jego historię.

• Historyczne układy przestrzenne

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to więc wiejskie - ruralistyczne, zespoły zabudowy sakralnej (kościoty z cmentarzami przykościelnymi) czy rezydencjonalnej (zespoły pałacowo - folwarczne z ogrodami i parkami), cmentarza i inne.

W wypadku układów szczególnie cennych opieka nad nimi powinna zmierzać do zachowania i uczytelnienia historycznego układu przestrzennego oraz do konserwacji jego głównych elementów - tworzących go obiektów, także przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych i układów zieleni zabytkowej. Należy dążyć do utrzymania historycznych podziałów własnościowych i sposobów użytkowania gruntów.

W pozostałych wypadkach należy dążyć do zachowania podstawowych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziałów geodezyjnych i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych.

Zespoły ruralistyczne

Większość miejscowości położonych na terenie gminy legitymuje się korzeniami średniowiecznymi, związanymi z nadaniami dla klasztoru norbertanek w Żukowie, czy też własnością krzyżacką. W kolejnych wiekach znaczna część z nich stanowiła własność pomorskich rodzin szlacheckich, dzięki czemu powstawały zespoły dworskie z całym gospodarczym zapleczem. Była to głównie drobna szlachta kaszubska, toteż wsie szlacheckie charakteryzowały się znacznymi podziałami własnościowymi, przekładającymi się najczęściej na strukturę zabudowy. Skutkowało to istnieniem w jednej miejscowości kilku siedzib należących do różnych właścicieli.

Od połowy XIX w. na kształt wsi zdecydowanie wpłynęły przeobrażenia komunikacyjne oraz inwestycje przemysłowe. O ile sieć budowanych dróg utrwalała zazwyczaj pierwotne trakty historyczne, to nowością stały się linie kolejowe, od lat siedemdziesiątych XIX w. coraz gęściej oplatające teren całego Pomorza. Sieci kolejowej towarzyszyła infrastruktura z obiektami niezbędnymi dla obsługi ruchu towarowego i osobowego, a także ze służbowymi domami mieszkalnymi dla pracowników.

Podobnie zjawiska miały miejsce w przypadku zakładów przemysłowych, poczynając od niewielkich młynów i rozwijanych na ich bazie przetwórni, po największe fabryki w tym rejonie, takie jak cementownia, pierwotnie należąca do Bolszewa, czy fabrykę mebli w Gościcinie. W tej ostatniej zakładowi przemysłowemu towarzyszyło specjalnie zaprojektowane osiedle mieszkaniowe przeznaczone dla pracowników.

Wszystkie te historyczne zdarzenia wpisały się w kształt układów ruralistycznych miejscowości gminy. Większość wsi prezentuje typ popularnej ulicówki, układy owalnicowe pozostają w mniejszości. Jednak właśnie w nich najbardziej czytelne są historyczne uwarunkowania związane z lokalizacją kościoła czy zespołu dworskiego (Góra, Bolszewo). Typ ulicówki zwykle rozbudowany był o tereny dołączone pod koniec XIX w., związane z zabudową przemysłową czy kolejową, a także stopniowo rozrastającymi się osiedlami mieszkaniowymi, w ostatnich latach realizowanymi niemal lawinowo. Poniżej przedstawiono kilka najbardziej charakterystycznych miejscowości prezentujących odmienne sposoby kształtowania wiejskiej przestrzeni.

Na terenie gminy Wejherowo zachowały się zabytki architektury i budownictwa z różnych okresów historycznych i stylowych. Najliczniejszą grupę zabytków stanowią te pochodzące z XIX w. oraz 1 poł. XX w. Reprezentują one style historyzmu, eklektyzmu, secesji i modernizmu, bądź też architekturę bezstylową lub o cechach regionalnych. Należy zauważyć, że w wielu przypadkach bardzo dobrze zachowały się detale architektoniczne, wystrój elewacji, także drewniana stolarka drzwiowa i okienna.

• Obiekty sakralne

Budownictwo sakralne reprezentują dwa obiekty - kościół w Bolszewie i kościół w Górze oraz dwie kaplice, w Kniewie i cmentarna w Górze. Ponadto wspomnieć należy o bogatej sieci kapliczek i krzyży przydrożnych. Kościoły to realizacje z poł. XIX w. i z pocz. XX w., zachowujące tradycję miejsca, przechowujące zabytkowe wyposażenie z wcześniejszych świątyń, takie jak ołtarze czy dzwony. Prezentują formy neostylowe, stanowiąc kompozycyjną dominantę historycznych układów przestrzennych.

Kościół parafialny pw. Św. Mateusza Apostoła, ul. Księdza Felskiego w Górze

Zdjęcie nr 1. Kościół parafialny pw. Św. Mateusza Apostoła, ul. Księdza Felskiego w Górze

Góra to najstarsza parafia na ziemi wejherowskiej, erygowana przypuszczalnie już na początku XIII w., a wzmiankowana w źródłach w 1236 r. W 1582 r. wydzielono z niej parafię w Bolszewie, a w 1644 r. połączono z Wejherowem, którego filią stała się po 1653 r. Wizytacje biskupie z 1583 r. opisują kolejny już drewniany kościół. Następny, wzniesiony w konstrukcji szkieletowej, znany jest z fotografii z końca XIX w. Obecny został zbudowany staraniem długoletniego proboszcza Jana Felskiego, według projektu architekta Hofelda. Prezentuje neobarokową formę jednonawowej świątyni z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, wydatnym transeptem oraz okazałą wieżą zwieńczoną wysokim hełmem z latarnią. Kościół został wpisany do rejestru zabytków woj. pomorskiego. Na uwagę zasługuje wnętrze zdobione iluzjonistyczną polichromią z czasu budowy oraz manierystyczny ołtarz główny z datą 1665 i obrazami „Święta Trójca” oraz „Pokłon trzech Króli”, pochodzący prawdopodobnie z katedry w Oliwie.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Główna w Bolszewie

Zdjęcia nr 2, 3. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Główna w Bolszewie

Kościół w Bolszewie charakteryzuje się także neostylową bryłą, nawiązującą do form gotyckich. Pierwszy kościół zbudowany został w 1580 r. jako katolicki, na terenie tzw. Nowej Karczmy. Powstał on dzięki staraniom sędziego puckiego J. Janowskiego. Od 1582 r. stał się protestanckim kościołem. W 1663 r. ufundowany został kolejny kościół, na miejscu

dzisiejszego. Obecny, został wzniesiony w 1857 r. Do końca ostatniej wojny stanowił własność gminy ewangelickiej. Od 1948 r. utworzona została parafia katolicka, a w 2003 r. świątynię rozbudowano w kierunku płd. Mimo dodania części współczesnej czytelną pozostała pierwotna, neogotycka bryła, jednonawowego kościoła, z charakterystycznymi szczytami schodkowymi, smukłą wieżą z sygnaturką oraz ceglany elewacjami. We wnętrzu zachował się barokowy ołtarz główny z XIX-wiecznym obrazem Wniebowzięcia NMP, a na zewnętrznej dzwonnicy zespół dzwonów z XVIII w. oraz najcenniejszym z 1661 r.

Kaplica cmentarna, ul. Wiejska w Górze

Zdjęcie nr 4. Kaplica cmentarna, ul. Wiejska w Górze

Neogotycka kaplica cmentarna, wzniesiona pod koniec XIX w. Jej niewielka bryła nakryta dwuspadowym dachem, o ceglanych elewacjach i zachowanej stolarce drzwiowej, związana jest kompozycyjnie z osiowym założeniem cmentarza, pochodzącego z tego samego czasu.

• Krzyże, kapliczki

Kapliczki stanowią trwały element polskiego krajobrazu i należy zaliczyć je do zabytków sakralnych. Są znakiem wiary przodków, elementem ich kultury i wierności tradycji. Często są świadkami historii ziem, świadectwem szczególnych wydarzeń. Powstawały spontanicznie, jako przejaw zbiorowej lub prywatnej inicjatywy. Najstarsze były budowane z inicjatywy elit społecznych, dopiero później stały się domeną kultury chłopskiej. Są dziełami różnej jakości, poczynając od rutynowych warsztatów doby baroku, poprzez spontaniczne dzieła twórców ludowych, aż po wyroby współczesne. Należą do obiektów ruchomych, ale są połączone na stałe z gruntem, funkcjonując w otwartej przestrzeni.

Tradycja budowy i kultu sięga ubiegłych wieków, a jej szczególne nasilenie nastąpiło po 1945 r., jako reakcja na zniszczenia dokonane przez Niemców. Ciekawym przykładem są kapliczki figuralne, takie jak kamienna „Pieta” w Gowinie czy pomnik Chrystusa Króla w Górze. Bardzo popularne są ceglane, architektoniczne konstrukcje z niewielkimi, przeważnie już współczesnymi figurami świętych np. w Orlu, Gowinie, Nowym Dworze Wejherowskim, czy ze starszą, odnalezioną figurą w Warszkowie. Najwięcej zachowało się drewnianych krzyży pochodzących jeszcze z czasów przedwojennych - np. w Zbychowie lub stawianych w latach czterdziestych i pięćdziesiątych, na miejscu zniszczonych podczas wojny np. dwa w Bieszkowicach, Górze.

Do gminnej ewidencji zabytków zostało wpisanych 12 różnego rodzaju kapliczek, krzyży, w postaci:

Kapliczki figuralne

Zdjęcie nr 5. Kapliczka Pieta ul. Wejherowska w Gowinie

Zdjęcie nr 6. Pomnik Chrystusa Króla, u I. Wiejska w Górze

Kapliczki murowane - z wnękami. Prostopadłościennie, dwupoziomowe: część górna węższa, nakryta prostopadłymi do siebie daszkami dwuspadowymi. Wnęki arkadowe, przeszklone. W narożach u nasady - wzmocnienia w formie zaoblonych głązów.

Zdjęcie nr 7. Kapliczka, ul. Kaszubska-Starowiejska w Gowinie

Zdjęcie nr 8. Kapliczka, ul. Wejherowska-Szkolna w Nowym Dworze Wejherowskim

Kapliczka domkowa - kapliczka przydrożna, otynkowana, zamknięta drewnianymi drzwiami. Po bokach znajdują się niewielkie okna. W szczycie znajduje się niewielka nisza, w której umieszczono figurę św. Józefa. Całość jest przykryta dwuspadowym dachem.

Zdjęcie nr 9. Kaplica, ul. Wejherowska w Kniewie

Krzyże

Zdjęcie nr 10. Krzyż, ul. Kamienna w Zbychowie

Zdjęcie nr 11. Krzyż, ul. Felskiego, Góra

• Obiekty rezydencjonalne

Rozdrobienie własności ziemskiej znalazło wyraz w ukształtowaniu siedzib szlacheckich na terenie gminy Wejherowo. Zachowane obiekty prezentują dosyć skromne, chociaż staranne formy architektoniczne, zazwyczaj łączone z formowaną zielenią. W 1 poł. XIX w. występował typ dworu charakteryzujący się parterową bryłą, bardzo często z piwnicami o sklepieniach typu kolebkowego, wspartych na arkadowych łękach, o kompozycji elewacji nawiązujących do form klasycystycznych (Bolszewo ul. Parkowa 2, Łężyca ul. Świerkowa 4). Pod koniec XIX w. popularny stał się bardziej okazały typ 1,5 lub 2-kondygnacyjny, z główną osią podkreśloną wyższym, zazwyczaj pozornym ryzalitem, zwieńczonym szczytem trójkątnym (Łężyca, Al. Parku Krajobrazowego 45, Gowino ul. Kościelna 4, Ustarbowo i Warszkowo, ul. Spokojna 12 po przebudowie,) lub neostylowym (Kąpino, ul. Napierały 2). Dwory budowane na pocz. XX w. prezentowały bardziej zróżnicowane formy. Z jednej strony były to budowle o charakterze letniej rezydencji jak wzniesiona w konstrukcji szkieletowej z secesyjnym wystrojem, zachowana w Górze, z drugiej strony siedziby kilkakrotnie przebudowywane, obecnie bez określonej formy stylowej (Pętkowice nr 12).

Zdjęcie nr 12. Dwór w Gowinie, ul. Kościelna 4

Zdjęcie nr 13. Dwór w Kąpinie, ul. Napierały 2

• **Obiekty użyteczności publicznej**

Na terenie gminy Wejherowo zachowało się kilka typów budynków użyteczności publicznej, charakterystycznych dla rolniczo - leśnych obszarów. Obiekty te w większości do dziś pełnią swoją pierwotną funkcję.

Można wyszczególnić najciekawsze z nich:

Szkoły wiejskie - Bieszkowice, ul. Szkolna 4 (ob. budynek mieszkalny), Bolszewo, ul. Szkolna 11, Gniewowo, ul. Spacerowa 2, Góra, ul. Księdza Felskiego 3 (ob. budynek mieszkalny), Łężyce, Al. Parku Krajobrazowego 22 (ob. budynek mieszkalny), Reszki nr 18, Zbychowo, ul. Spacerowa 2 (ob. budynek mieszkalny).

Zdjęcie nr 14. Szkoła, ul. Szkolna 11 w Bolszewie

Leśniczówki (kwalifikowane również jako obiekty mieszkalne) - Bolszewo, Os. Miga 2, Gniewowo, ul. Cystersów 22, ul. Spacerowa 25, ul. Wejhera 2, Kąpino, ul. Osada Leśna 6., Łężyce, ul. Dębowa 15, Orle, ul. Szkolna 27, Warszkowo, ul. Piaśnicka 2-4.

Zdjęcie nr 15, Leśniczówka, ul. Dębowa 15 w Łężyce

Zdjęcie nr 16. Leśniczówka, ul. Wejhera 2 w Gniewowie

Remiza strażacka - Warszkowo, ul. Piaśnicka przy nr 17

Zdjęcie nr 17. Remiza strażacka, ul. ul. Piaśnicka przy nr 17 w Warszkwie

Karczmy - Góra, ul. Księdza Felskiego 7 (karczma z salą taneczną, ob. budynek mieszkalny).

Zdjęcie nr 18. Karczma z salą taneczną, ob. budynek mieszkalny, ul. Księdza Felskiego 7 w Górze

Poczty - Kniewo, ul. Wejherowska 19 (ob. budynek mieszkalny), Zamostne, ul. Wejherowska (ob. budynek mieszkalny).

Zdjęcie nr 19. Dawna poczta, ob. budynek mieszkalny, ul. Wejherowska 19 w Kniewie

• Obiekty mieszkalne

Najstarszą, obecnie niezbyt liczną grupę, stanowią charakterystyczne dla Kaszub chałupy wznoszone jeszcze w 1 poł. XIX w. i około poł. XIX w., w konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną. Należy do nich dom w Bieszkowicach przy ul. Ks. Heyki 1. Ten parterowy, dwutraktowy obiekt, z ciemną kuchnią, umieszczoną na osi środkowej, zachował nie tylko oryginalną stolarkę drzwi frontowych ale także 6-polową stolarkę okienną. Dwuspadowy dach pierwotnie kryła strzecha. Podobny budynek, znacznie już wzmocniony cegłą ale jeszcze kryty strzechą, mieści się w Zbychowie przy ul. Kamiennej.

W 2 poł. XIX w. i na pocz. XX w. pojawiły się ceglane wersje parterowych, dwutraktowych chałup, przykrytych dachem dwuspadowym, o szalowanych szczytach, zachowane bardzo licznie do czasów obecnych. Znajdziemy takie domostwa niemal w każdej wsi m.in. w Górze przy ul. Felskiego 11, w Orlu przy ul. Szkolnej 1.

Rozbudowaną i udoskonaloną wersję stanowił budynek 1,5-kondygnacyjny z erklem lub ryzalitem na osi, przeważnie na kamiennej podmurówce, przykryty dachem dwuspadowym, o elewacjach licowanych cegłą, ze skromnym detalem ceramicznym w formie gzymsów i fryzów. Wskazać tu można np. w Orlu ul. Nadrzeczna 28, zabudowa centrum Bolszewa przy ul. Głównej. Tam też pojawiły się budynki bardziej okazałe, kilkukondygnacyjne, już niemal o charakterze miejskim takie jak dom przy ul. Głównej 3.

Osobną grupę stanowią, tak liczne na tym obszarze leśniczówki, łączące funkcję urzędową z mieszkalną. Przeważnie tworzyły zespoły w skład których wchodziły także budynki gospodarcze, obszerne podwórzem i ogród. Z końca XIX w. pochodzi typ zabudowy złożony z okazałego budynku mieszkalnego, parterowego, o piwnicach wyniesionych nad poziom gruntu, z mieszkalnym poddaszem w dwuspadowym dachu. Kamienne fundamenty tworzą starannie opracowany cokół licowanych cegłą elewacji. Budynkowi mieszkalnymi towarzyszy drewniano - murowany obiekt gospodarczy. Pozostałe obiekty to głównie gajówki, o skromniejszej formie, parterowe, nakryte dachem dwuspadowym z pozostałościami dekoracji na elewacjach, obecnie bardzo często już częściowo przebudowane, zwykle o ocieplonych elewacjach.

Zespół domków robotniczych w Gościnie, ul. Drzewiarza

Zdjęcie nr 20. Zespół domków robotniczych w Gościnie, ul. Drzewiarza

Zdjęcie nr 21. Budynek mieszkalny w zespole domków robotniczych w Gościnie, ul. Drzewiarza 26

Zespół domków robotniczych usytuowany jest po obu stronach ul. Drzewiarza. Złożony jest z jedenastu, jednorodnych obiektów mieszkalnych, które powstały w 1909 r. dla pracowników fabryki mebli i krzesel. Jest to jeden z nielicznych zachowanych przykładów budownictwa robotniczego na wsi z pocz. XX w. Wpisany jest do rejestru zabytków.

Domy zbudowane są na planie prostokąta, dwukondygnacyjne, z dwoma gospodarczymi, jednokondygnacyjnymi aneksami przy ścianach szczytowych, murowane z cegły czerwonej, częściowo podpiwniczone, dach dwuspadowy, kryty papą.

• Zabytki przemysłu i techniki

Zabytki techniki występujące na terenie gminy związane są z przemysłem rolnym oraz z rozwojem przemysłu, elektryfikacji i sztuki inżynierskiej na przełomie XIX i XX w. Są to m.in.: młyny, mleczarnie, rzeźnia, elektrownie wodne, stacje transformatorowe, fabryka mebli i krzesel w Gościcinie, kanał cementowni na rzece Redzie, obiekty inżynierskie: mosty, śluzy, obwałowania ziemne związane z elektrowniami i młynami.

Zespół fabryki mebli i krzesel, ob. Fabryka mebli Kloze, ul. Fabryczna 1, Gościcino²

Zdjęcie nr 22. Zespół fabryki mebli i krzesel, ob. Fabryka mebli Kloze, ul. Fabryczna 1, Gościcino

Osada Gościcino z roku 1600 r. występowała pod nazwami: Gossen, Gościcino, Goszczino, Gostentin i należała do wielkiego kompleksu dworskiego Bolszewo. W XIX w. powstały sprzyjające warunki dla rozwoju przemysłu takie jak: budowa szosy Gdańsk - Wejherowo - Lębork, kolej żelazna Gdańsk - Wejherowo - Lębork, dogodne połączenie z portem w Gdańsku, liczne lasy liściaste gwarantujące dostępność surowca, tania siła robocza. W 1899 r. z fabryki celulozy, powstała fabryka mebli - największy zakład przemysłowy w powiecie wejherowskim. Pod wodzą prezesa von Gosslera powstała w Gościcinie Fabryka Krzesel. Od 1901 r. fabryka przechodziła kolejne zmiany nazwy i zarządzających firmą. W 1902 r. ukończono budowę kanału i śluzy, halę maszyn, tartaku, komina fabrycznego (wys. 50 m) i 25 metrową wieżę ciśnień. W 1907 r. miał miejsce wielki pożar, w wyniku którego prawie wszystkie obiekty wraz z parkiem maszynowym zostały zniszczone. W 1909 r. wybudowano osiedle dla robotników oraz budynek szkolny. W kolejnym roku powstał dom mieszkalny dyrektora, w wykonaniu luksusowym - pałacyk, który obecnie pełni funkcję przedszkola (ul. Fabryczna 5). W latach kolejnych rozbudowywano zespół. W latach 1994 - 1996 nastąpiła prywatyzacja zakładu. W tym czasie udziały zakładu zostały nabyte przez firmę Karl - Heinz Kloze Herzlake. Wybudowana została nowoczesna hala.

² strona internetowa: <http://kgfm.pl/index.php/o-fabryce/historia>

Cegielnia w Gościnnie³

Źródła nie podają roku budowy cegielni, ale znamienym jest, że najstarszy budynek mieszkalny dla robotników powstał w 1876 r., kolejny w 1908 r. Także w tym roku pobudowano zabudowania gospodarcze: oborę, stajnię, stodołę i wozownię oraz na ich piętrze spichlerz. W 1905 r. zbudowano jedenastopokojową willę właścicieli cegielni, z czerwonej cegły i krytą dachówką, dzisiejszy zabytkowy „Dworek Drzewiarza”. Pierwszym właścicielem cegielni był Karol Brandt.

Po zakończeniu I wojny światowej cegielnia przeżywała znaczne trudności. Powojenna inflacja, brak środków na inwestycje spowodowały, że bezpośrednio po wejściu w skład odrodzonego państwa polskiego w 1920 r. była ona nieczynna. Wraz z poprawą koniunktury wznowiła swoją działalność, w 1927 r. zatrudniając nawet 27 pracowników. W okresie międzywojennym pracowało w niej najwięcej 30 robotników. Na początku lat dwudziestych zmarł najpierw Karol Brandt, a następnie jego żona Wilhelmina z domu Welz. Na mocy testamentu ich cały majątek z cegielnią, gospodarstwem i willą przejęła trójka ich dzieci, mieszkańców Gościcina: synowie Karol i Reinhold oraz córka Małgorzata po mężu Vanselow. Bezpośredni zarząd cegielnią przejął Reinhold. R. Brandt zmarł w 1933 r. i jego udział w majątku Brandtów przejęło żyjące rodzeństwo, siostra i brat. Oficjalną nazwą cegielni od 1936 r. była „Cegielnia C. Brandta właśc. M. Vanselow i K. Brandt”. Ten stan - nie licząc nadania firmie niemieckiej formy w czasie okupacji hitlerowskiej - trwał do 1945 r. Po przejściu przez polskie komunistyczne władze Gościcina cały majątek nieruchomy i w części ruchomy Brandtów został przejęty na własność Skarbu Państwa.

Nowy właściciel oddał główną część majątku Brandtów w kwietniu 1945 r. w zarząd rolnikowi Janowi Okrojowi, wówczas mieszkańcowi Gościcina, następnie Gertrudzie Wojewskiej, również z Gościcina. Cegielnia w tym okresie była nieczynna i wraz z urządzeniami stopniowo niszczała, chociaż formalnie nadal istniała. W 1947 r. władze gminy Wejherowo zaproponowały, by umieścić w niej Średnią Szkołę Zawodową, współpracującą z fabryką. Po reformie samorządowej z 1990 r. - gmina Wejherowo przejęła znaczną część dawnego majątku Brandtów, w tym obiekty cegielni i ich willę. W 1996 r. spaliła się znaczna część terenów cegielni. Z zabudowań zachowała się willa. Władze Gminy Wejherowo podjęły decyzję aby przeznaczyć budynek na cele edukacyjno - warsztatowe pod nazwą „Dworek Drzewiarza” i stworzyć w nim centrum kultury.

Zdjęcia nr 23, 24. „Dworek Drzewiarza”, ul. Drzewiarza 2 w Gościnnie

„Dworek Drzewiarza” to niewielki, podpiwniczony, dwukondygnacyjny budynek nakryty naczółkowym dachem. Bryła znacznie rozczłonkowana zróżnicowanymi w wysokości

³ strona internetowa: <http://gokgoscicino.pl/historia-dworku-drzewiarza>

ryzalitami, aneksami wykuszem i gankiem, nakrytymi dachami dwuspadowymi i przedłużeniem połąci dachu głównego. Ściana frontowa złożona z parterowego ganku otwartego łukiem eliptycznym, flankowanego dwukondygnacyjnymi ryzalitami: nakrytym dwuspadowo i zwieńczonym szczytem wykrojonym w łuk siodłowy; w jego narożu - parterowy, zdwojony aneks. Partia cokołowa ceglana, ściany parteru tynkowane, piętro i szczyty w konstrukcji ryglowej z dekoracyjnym układem belek rygla. Skromny detal ogranicza się do linearnych gzymsów nadokiennych.

• Zabytkowe zespoły zieleni

Na terenie gminy Wejherowo zachowało się kilka typów starodrzewia:

- zieleń parkowa przy dworach;
- nasadzenia przydrożne;
- nasadzenia cmentarzy;
- zieleń towarzysząca zespołom zabudowy leśniczówek, zagród, szkół.

• Cmentarze i miejsca historyczne

Cmentarze - jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewia, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego.

Miejsca historyczne upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości sytuują się na pograniczu dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego i podlegają ochronie prawnej.

Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Wejherowo znajdują się zarówno dawne cmentarze ewangelickie, jeden cmentarz katolicki oraz liczne cmentarze wojenne, w tym największy w Lasach Piaśnickich. Cmentarze ewangelickie w Zamostnym i Warszkowie zachowały pierwotne granice zaznaczone starodrzewem, czytelny układ alejek i grobów, częściowo ogrodzenie, a także fragmenty nagrobków, niekiedy z elementami żeliwnych ogrodzeń. W 2007 r. staraniem gminy teren tych cmentarzy został uporządkowany i zaopatrzony w tablicę z informacją historyczną. W tym samym czasie rekultywowano obszar cmentarza ewangelickiego w Bolszewie, na którym stanął pomnik w formie głazu z tablicą upamiętniającą dzieje tej nekropoli.

Katolicki cmentarz w Górze, założony na początku XX w., z neogotycką kaplicą pochodzącą z tego czasu, zachował regularną kompozycję, a także kilka nagrobków z czasów przed ostatnią wojną.

W Górze występuje niewielki cmentarz przydworski, który pamiętają już tylko nieliczni mieszkańcy, ponieważ nie jest oznakowany i stanowi obecnie część ogrodu przydomowego.

Największą nekropolią w skali nie tylko gminy, ale całego regionu, są zbiorowe mogiły w Lasach Piaśnickich z czasów ostatniej wojny. Zginęło tu w okresie od września 1939 r. do kwietnia 1940 r. prawie 12 tysięcy ludzi, pochowanych obecnie w 28 mogiłach, z których każda ma swoich opiekunów, rekrutujących się z firm, stowarzyszeń, czy szkół. W 1955 r. powstał tu pomnik upamiętniający „Kaszubską Golgotę”, w 1989 r., przy drodze prowadzącej

do mogił, kamienna droga krzyżowa, a w latach 1992 - 1993 ołtarz polowy. Corocznie odbywają się tam uroczystości ku czci zamordowanych - w miesiącu pamięci narodowej (kwiecień) oraz w ostatnią niedzielę października.

Ponadto z czasów obrony Wejherowa w 1939 r. pochodzi mogiła 1 Morskiego Pułku Strzelców w Białej, a na płn. od wsi Łężyce urządzono cmentarz żołnierzom Armii czerwonej i 1 Brygady Pancerniej im. Bohaterów Westerplatte, poległym w marcu 1945 r. Pamiętać także trzeba o samotnej mogile położonej w lesie pod Gałęźną Górą, w której spoczywał Teodor Bolduan, burmistrz Wejherowa, zamordowany w tym miejscu przez Niemców w 1939 r., o czym mówi napis na postawionym tu w 1976 r. pomniku.

Ponadto na terenie gminy znajdują się miejsca, z których wywodzą się ważne postacie dla kultury kaszubskiej: z Łężyc pochodzą Edmund i Hipolit Roszczynialscy, działacze na rzecz regionalnej tożsamości, a z przysiółka pod Bieszkowicami ksiądz Leon Heyke, kaszubski poeta i dramaturg.

• Niematerialne dziedzictwo kulturowe

Do niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy Wejherowo zalicza się m.in. tradycyjne nazwy miejscowe (np. nazwy miejscowości, tradycyjne nazewnictwo miejsc szczególnych i topografii terenu). Niematerialnym dziedzictwem jest również historia gminy i poszczególnych wsi, legendy, czy historia i pamięć społeczności lokalnej. Trzeba tu szczególnie podkreślić wagę dziedzictwa kaszubszczyzny.

Kultura

Działalność kulturalna prowadzona jest głównie przez Bibliotekę i Centrum Kultury Gminy Wejherowo, które powstało z połączenia Biblioteki i Gminnego Centrum Kultury dnia 1 stycznia 2017 r. (uchwała XXIV/284/2016 z dnia 23.11.2016 r.) z siedzibą w Dworku Drzewiarza w Gościcinie. Obiekt został odrestaurowany dzięki funduszom Unii Europejskiej. Ponadto znajduje się tu wiata garncarska i muszla koncertowa. Organizowane są wystawy tematyczne, związane z najstarszą historią lasów i przemysłu leśnego oraz życiem codziennym dawnych mieszkańców Gminy Wejherowo, a także festyny i pikniki mające na celu pokazanie na żywo różnych aspektów życia regionów i jego dziedzictwa. Wystawy stałe w Dworku Drzewiarza:

- Fabryka Kloze w obiektywie - wystawa fotografii oraz eksponatów związanych z historią fabryki;
- Od drzewa do drewna - wystawa starych narzędzi stolarskich i leśnych;
- wystawa pomników przyrody;
- życie codzienne dawnych Kaszub - wielkogabarytowa wystawa fotografii i malarstwa.

W Bolszewie funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna im. A. Labudy, która posiada filię w Nowym Dworze Wejherowskim. Biblioteka jest też animatorem działalności naukowo - badawczej w przedmiocie kultury regionalnej oraz działalności artystycznej. W 2013 r. w Bolszewie została utworzona filia biblioteki, która pełni również funkcje kulturalne, jako centrum wiedzy, kultury i czytelnictwa w Bolszewie. Wystawy organizowane w Bibliotece Publicznej Gminy Wejherowo:

- 04.11.2016 r. - Poczet pisarzy kaszubskich;
- 30.11.2015 r. - Aleksander Labuda »Guczów Mack« (1902 - 1981). Žëcé ë dokôzë;
- 21.11.2015 r. - Ks. Leon Heyke (1885 - 1939). Człowiek o dwóch powołaniach;

- 02.10.2015 r. - „Wspomnienie o wybitnym historyku mediewiście ě bëlnym Kaszëbie profesorze Gerardzie Labudzie”;
- 22.01.2014 r. - Wejherowo w obrazach;
- 18.09.2013 r. - Anna Łajming (24.07.1904 - 13.07.2003). Pisarka Kaszub i Pomorza;
- 18.09.2013 r. - Alojzy Nagel (26.05.1930 - 19.07.1998). Źycie i twórczość Žëcé ě dokôžë.

Na terenie Gminy corocznie odbywa się szereg imprez o charakterze kulturalnym, organizowanych przez szkoły i rady sołeckie. W kalendarz stałych imprez wpisał się już m.in.:

- Festyn Kultury Kaszubskiej i Religijnej w Gościcinie,
- Festyn Kultury Kaszub w Gowinie,
- Kaszubskie Zielone Świątki w Zbychowie.

Ponadto na terenie gminy działają m.in. takie zespoły artystyczne jak:

- Orkiestra Dęta Gminy Wejherowo z siedzibą w Bolszewie;
- Dziecięcy Zespół Regionalny „Dzieci z Góry
- Zespół folklorystyczny „Kaszëbszczë Psotë” („Kaszubskie Wybryki”) w Reszkach;
- Grupa Teatralna JBT przy SSP w Bolszewie;
- Zespół kabaretowo - śpiewaczy „Zbychowianki” w Zbychowie;
- Przy Szkole Podstawowej w Orlu istnieje teatr „Na walizkach”.

Od kilku lat Urząd Gminy Wejherowo prowadzi różnorodną działalność wydawniczą. Poza systematyczną edycją „Naszej Gminy” - miesięcznika samorządowego gminy Wejherowo ukazały się dwie barwne publikacje turystyczne: folder i informator w wersji czterojęzycznej. Gmina jest także wydawcą zeszytów historycznych Bolesława Borka, który opisał dzieje Bieszkowic z Cierznią i Pińskimi, Łężyc, Nowego Dworu Wejherowskiego, Gniewowa, Sopieszyna oraz Zbychowa i Reszek. Staraniem gminy ukazały się także: biografia „Guczów Mack czyli Aleksander Labuda” Edmunda Kamińskiego, biografia literacka o ks. dr Leonie Heykem „Poezja z kaszubskiej nocy” Stanisława Jankego, monografie - „Góra - wieś i parafia”, autorstwa Jana Drwała, Wacława Odyńca i Jerzego Tredera, „Bolszewo. Dzieje wsi, parafii i szkoły” pióra Bolesława Bieszka i Zygmunta Rohdego, tomik poetycki „Tak cicho i pięknie, że aż boli” Małgorzaty Bichowskiej.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Wejherowo nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.4.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Wejherowo znajduje się 5 zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1), w tym 2 stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków gminy Wejherowo

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU	DATA WPISU DO REJESTRU
1	Gościcino, ul. Drzewiarza	zespół domów robotniczych (11 obiektów)	1046	28.12.1983
2	Góra	układ ruralistyczny wsi Góra	1091	10.06.
3	Góra	kościół parafialny pw. Św. Mateusza Apostoła wraz z terenem działki	1757	09.05.2009
4	Łężyce	cmentarzysko płaskie (AZP 8-41, stanowisko nr 5/61)	225/A	05.12.1972
5	Sopieszyno	cmentarzysko płaskie z epoki żelaza (stanowisko nr 1)	176/A	15.12.1971

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Na terenie gminy Wejherowo wpisem do rejestru zabytków ruchomych objęto wyposażenie kościołów - kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Bolszewie oraz kościoła parafialnego pw. Św. Mateusza Apostoła w Górze (Tabela nr 2).

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków gminy Wejherowo

LP.	ZABYTEK	ADRES	NR REJESTRU	DATA WPISU DO REJESTRU
1	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Księża Pijarzy)	Bolszewo	B - 62/71	25.10.1971
2	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. Św. Mateusza Apostoła	Góra	B - 277/89	14.08.1989
3	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. Św. Mateusza Apostoła	Góra	B - 281/89	28.12.1989

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno - budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Dodatkowo zgodnie z art. 77 ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków mogą otrzymać dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane. W trybie określonym odrębnymi przepisami przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków gminy Wejherowo została opracowana w 2015 r., została przyjęta zarządzeniem nr 205 Wójta Gminy Wejherowo z dnia 26 listopada 2015 r. Ewidencja została zaktualizowana w 2017 r., przyjęta zarządzeniem nr 95/2017 Wójta Gminy Wejherowo z dnia 5 czerwca 2017 r. W wyniku aktualizacji z gminnej ewidencji zabytków usunięto 162 obiekty, które zostały wyburzone lub w wyniku przebudowy utraciły walory architektoniczne i stylowe. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Wejherowo przedstawia tabela poniżej - Tabela nr 3.

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Wejherowo

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	UL.	ADRES	NR	ADRES - UWAGI	OBIEKT	W ZESPOLE
1	Biała				dz. nr 284, po lewej stronie drogi Sopieszyno - Wejherowo	cmentarz wojenny - mogiła "Biała"	
2	Bieszkowice	ul.	Gdańska	59		budynek mieszkalny	
3	Bieszkowice	ul.	Lipowa	2		budynek mieszkalny	
4	Bieszkowice	ul.	Szkolna	4		szkoła, ob. budynek mieszkalny	
5	Bieszkowice	ul.	Heyki	1		budynek mieszkalny	
6	Bieszkowice	ul.	Konny Trakt	21		budynek mieszkalny	
7	Bolszewo	Os.	Miga	2		budynek gospodarczy	
8	Bolszewo	Os.	Miga	2		leśniczówka	
9	Bolszewo	ul.	Chłopska	przy nr 22		elektrownia	
10	Bolszewo	ul.	Główna	3		budynek mieszkalny	
11	Bolszewo	ul.	Główna	7		budynek mieszkalny	
12	Bolszewo	ul.	Główna	5-5b		budynek mieszkalny	
13	Bolszewo	ul.	Główna	9a		budynek mieszkalny	
14	Bolszewo	ul.	Główna	17		sklep i budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalny	
15	Bolszewo	ul.	Główna		dz. nr 256	kościół	
16	Bolszewo	ul.	Szkolna	11		szkoła	w zespole szkoły
17	Bolszewo	ul.	Szkolna	11		budynek gospodarczy	w zespole szkoły
18	Bolszewo	ul.	Szkolna		dz. nr 303/2	cmentarz ewangelicki	
19	Bolszewo	ul.	Szkolna	30/32		budynek mieszkalny	
20	Bolszewo	ul.	Wodna	2		budynek mieszkalny	
21	Bolszewo	ul.	Wodna	6		budynek mieszkalny	
22	Bolszewo	ul.	Parkowa	2		dwór	w zespole dworskim
23	Bolszewo	ul.	Parkowa/ Zamostna		dz. nr 578/1, 578/2, 579/6, 579/7, 579/8, 579/10, 606/6, 606/32	park	w zespole dworskim
24	Gniewowo	ul.	Cystersów	22	Wyspowo	leśniczówka	w zespole leśniczówki
25	Gniewowo	ul.	Cystersów	22	Wyspowo	budynek gospodarczy	w zespole leśniczówki
26	Gniewowo	ul.	Spacerowa	2		szkoła i poczta, ob. szkoła	w zespole szkoły
27	Gniewowo	ul.	Spacerowa	25	Marianowo	leśniczówka	w zespole leśniczówki

28	Gniewowo	ul.	Spacerowa	25		starodrzew	w zespole leśniczówki
29	Gniewowo	ul.	Wejhera	1		budynek gospodarczy	
30	Gniewowo	ul.	Wejhera	2		leśniczówka	w zespole leśniczówki II
31	Gniewowo	ul.	Wejhera	2		stodoła	w zespole leśniczówki II
32	Gniewowo	ul.	Wejhera	2		hydrofornia	w zespole leśniczówki II
33	Gniewowo	ul.	Wejhera	2		starodrzew i teren zespołu	w zespole leśniczówki II
34	Gniewowo	ul.	Wejhera	17a		budynek gospodarczy	w zespole leśniczówki I
35	Gniewowo	ul.	Wejhera	17b		budynek mieszkalny	w zespole leśniczówki I
36	Gniewowo	ul.	Wejhera	17b		pralnia, ob. budynek gospodarczy	w zespole leśniczówki I
37	Gościcino	ul.	Cezarego Klimka	1		budynek mieszkalny	
38	Gościcino	ul.	Drzewiarza	2		willa właściciela cegielni	
39	Gościcino	ul.	Drzewiarza	2		starodrzew, ob. pomnik przyrody	
40	Gościcino	ul.	Drzewiarza	23-34		zespół budynków mieszkalnych robotników fabryki mebli	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
41	Gościcino	ul.	Drzewiarza	23		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
42	Gościcino	ul.	Drzewiarza	25		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
43	Gościcino	ul.	Drzewiarza	26		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
44	Gościcino	ul.	Drzewiarza	27		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)

45	Gościcino	ul.	Drzewiarza	28		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
46	Gościcino	ul.	Drzewiarza	29		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
47	Gościcino	ul.	Drzewiarza	30		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
48	Gościcino	ul.	Drzewiarza	31		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
49	Gościcino	ul.	Drzewiarza	32		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
50	Gościcino	ul.	Drzewiarza	33		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
51	Gościcino	ul.	Drzewiarza	34		budynek mieszkalny	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
52	Gościcino	ul.	Drzewiarza		dz. nr 824, wzdłuż ul. Drzewiarza	aleja klonowa	w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
53	Gościcino	ul.	Fabryczna	1		zespół fabryki krzesel, ob. fabryka mebli Klośe	w zespole fabryki krzesel
54	Gościcino	ul.	Fabryczna	1		budynek kotłowni	w zespole fabryki krzesel
55	Gościcino	ul.	Fabryczna	1		budynek elektrowni parowej	w zespole fabryki krzesel
56	Gościcino	ul.	Fabryczna	1		budynek administracji	w zespole fabryki

							krzesło
57	Gościcino	ul.	Fabryczna	1		wieża ciśień	w zespole fabryki krzesła
58	Gościcino	ul.	Fabryczna	1		komin elektrowni parowej	w zespole fabryki krzesła
59	Gościcino	ul.	Fabryczna	2		budynek mieszkalny pracowników kolei żelaznej	
60	Gościcino	ul.	Fabryczna	5		starodrzew i mała architektura przy willi, ob. teren przedszkola	w zespole fabryki krzesła
61	Gościcino	ul.	Fabryczna	5		willa dyrektora fabryki, ob. przedszkole	w zespole fabryki krzesła
62	Gościcino	ul.	Lęborska		dz. nr 1159	śluza na rzece	
63	Gościcino	ul.	Wiejska/ Źródłana		dz. nr 72	kapliczka	
64	Gowino	ul.	Długa		bez nr, dz. nr 129/1	budynek mieszkalny	
65	Gowino	ul.	Długa		bez nr, dz. nr 129/1	spichlerz	
66	Gowino	ul.	Długa		bez nr, dz. nr 112/2	budynek mieszkalny	
67	Gowino	ul.	Długa		bez nr, dz. nr 115	budynek mieszkalny	
68	Gowino	ul.	Kaszubska/ Starowiejska		dz. nr 91	kapliczka	
69	Gowino	ul.	Kaszubska		bez nr, dz. nr 187/1	budynek gospodarczy	
70	Gowino	ul.	Kościelna	4		dwór	
71	Gowino	ul.	Okrężna	2		budynek mieszkalny	
72	Gowino	ul.	Okrężna	12		stodoła	
73	Gowino	ul.	Okrężna	12		spichlerz	
74	Gowino	ul.	Wejherowska		dz. nr 50/5	kapliczka Pieta	
75	Góra					układ ruralistyczny wsi	
76	Góra	ul.	Księdza Felskiego	1		budynek gospodarczy	
77	Góra	ul.	Księdza Felskiego	3		szkoła i organistówka, ob. budynek mieszkalny	
78	Góra	ul.	Księdza Felskiego	7		karczma z salą taneczną, ob. budynek mieszkalny	
79	Góra	ul.	Księdza Felskiego	7		budynek gospodarczy	
80	Góra	ul.	Księdza Felskiego	11		budynek mieszkalny	
81	Góra	ul.	Księdza Felskiego	19		obora	

82	Góra	ul.	Księża Felskiego	19		ogrodzenie z bramą	
83	Góra	ul.	Księża Felskiego		dz. nr 20	kościół paraf. pw. Św. Mateusza Apostoła wraz z terenem działki	
84	Góra	ul.	Słowiańska		dz. nr 34/5	budynek gospodarczy	
85	Góra	ul.	Słowiańska		dz. nr 34/5	budynek mieszkalny	
86	Góra	ul.	Słowiańska		dz. nr 34/5	stodoła	
87	Góra	ul.	Słowiańska/ Szkolna		dz. nr 33/1	cmentarz przydworowski, ob. teren pocmentarny	
88	Góra	ul.	Wiejska	28		dwór	
89	Góra	ul.	Wiejska	28	dz. nr 6/2	park	
90	Góra	ul.	Wiejska	49		budynek mieszkalny	
91	Góra	ul.	Wiejska		dz. nr 19	pomnik Chrystusa Króla	
92	Góra	ul.	Wiejska		dz. nr 73	cmentarz	
93	Góra	ul.	Wiejska		dz. nr 73	kaplica cmentarna	
94	Kąpino	ul.	Napierały	2		dwór	w zespole dworskim
95	Kąpino	ul.	Osada Leśna	6		leśniczówka	w zespole leśniczówki
96	Kąpino	ul.	Osada Leśna	6		budynek gospodarczy	w zespole leśniczówki
97	Kniewo	Al.	Lipowa	przy nr 57	trafostacja		
98	Kniewo	ul.	Leśna		dz. nr 165/42	cmentarz poewangelicki	
99	Kniewo	ul.	Wejherowska	15		budynek mieszkalny urzędników celnych, ob. budynek mieszkalny	
100	Kniewo	ul.	Wejherowska	19		poczta, ob. budynek mieszkalny	
101	Kniewo	ul.	Wejherowska	20		kaplica	
102	Łężyce	Al.	Parku Krajobrazowego	22		szkoła, ob. budynek mieszkalny	
103	Łężyce	Al.	Parku Krajobrazowego	45		dwór II	
104	Łężyce	Al.	Parku Krajobrazowego		dz. nr 7/91	park	
105	Łężyce	ul.	Świerkowa	4		dwór I	w zespole dworskim I
106	Łężyce	ul.	Świerkowa	4		stajnia	w zespole dworskim I
107	Łężyce	ul.	Świerkowa	4		brama i mur	w zespole dworskim I
108	Łężyce				dz. nr 9/1	cmentarz wojskowy	

109	Łężyce	ul.	Limbowa	17		stanowisko dalmierza	
110	Łężyce	ul.	Dębowa	15	Głodówko	leśniczówka	w zespole leśniczówki
111	Łężyce	ul.	Dębowa	15	Głodówko	budynek gospodarczy	w zespole leśniczówki
112	Nowy Dwór Wejherowski	ul.	Wejherowska		dz. nr 9/33, róg ul. Szkolnej	kapliczka	
113	Orle	ul.	Łąkowa	2		stodoła	w zespole zagrody
114	Orle	ul.	Łąkowa	2		obora	w zespole zagrody
115	Orle	ul.	Nadrzeczna	28		budynek mieszkalny	
116	Orle	ul.	Nadrzeczna		dz. nr 130/4	kapliczka	
117	Orle	ul.	Szkolna	1		stodoła z oborą	w zespole zagrody
118	Orle	ul.	Szkolna	1		budynek mieszkalny	w zespole zagrody
119	Orle	ul.	Szkolna	1		chlew	w zespole zagrody
120	Orle	ul.	Szkolna	3		budynek mieszkalny	w zespole zagrody
121	Orle	ul.	Szkolna	27		leśniczówka	
122	Orle	ul.	Zamostna	103		elementy zieleni komponowanej	
123	Pętkowice			12	dz. nr 134	kapliczka	
124	Pętkowice			12		park i alejajazdowa	
125	Piaśnica Wielka				dz. nr 156/3, 157	cmentarz pomordowanych mieszkańców Pomorza	
126	Pnie			3		budynek mieszkalny	
127	Reszki					układ ruralistyczny wsi	
128	Reszki				bez nr, dz. nr 45/4	budynek mieszkalny	
129	Reszki				bez nr, dz. nr 45/4	budynek gospodarczy	
130	Reszki			18		szkoła	w zespole szkoły
131	Reszki			18		budynek gospodarczy, ob. budynek mieszkalny i świetlica	w zespole szkoły
132	Sopieszyno	ul.	Klonowa	25		leśniczówka	
133	Sopieszyno	ul.	Narcyzowa	6-13	wzdłuż ul. Kwiatowej	zespół dworsko-folwarczny	
134	Sopieszyno	ul.	Narcyzowa	10		budynek gospodarczy	w zespole dworsko-folwarcznym
135	Sopieszyno	ul.	Narcyzowa	13		układ zieleni	w zespole dworsko-

							folwarcznym
136	Sopieszyno	ul.	Narcyzowa	13		dwór	w zespole dworsko-folwarcznym
137	Sopieszyno	ul.	Wejherowska/ Kwiatowa	54	dz. nr 88, przy szkole	kapliczka	
138	Ustarbowo	ul.	Lipowa	2		dwór	w zespole dworskim
139	Ustarbowo	ul.	Lipowa	2		budynek gospodarczy	w zespole dworskim
140	Ustarbowo	ul.	Podgórna	1	Ustarbowski Młyn	młyn wodny, ob. nieużytkowany	
141	Warszkowo	ul.	Piaśnicka	2-4		leśniczówka	
142	Warszkowo	ul.	Piaśnicka		przy nr 17	remiza strażacka	
143	Warszkowo	ul.	Spokojna	12		dwór II	w zespole dworskim II
144	Zamostne	ul.	Wejherowska	34		masarnia, ob. budynek mieszkalny	
145	Zamostne	ul.	Wejherowska		bez nr, dz. nr 128	mleczarnia	
146	Zamostne	ul.	Wejherowska		bez nr, dz. nr 128	komin	
147	Zamostne	ul.	Wejherowska		bez nr, dz. nr 129	pocztą, ob. budynek mieszkalny	
148	Zamostne	ul.	Wejherowska		dz. nr 486/4	cmentarz ewangelicki	
149	Zamostne	ul.	Wejherowska		bez nr, dz. nr 125	dwór	w zespole dworskim
150	Zbychowo	ul.	Kamienna	1		budynek mieszkalny	
151	Zbychowo	ul.	Kamienna		dz. nr 157	krzyż	
152	Zbychowo	ul.	Spacerowa	2		szkoła, ob. budynek mieszkalny	
153	Zbychowo	ul.	Spacerowa	2		budynek gospodarczy	

*Obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

5.6. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków⁴

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.) zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst - razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Na terenie gminy Wejherowo znajdują się liczne stanowiska archeologiczne, pochodzące z różnych epok historycznych i pradziejowych. Są one odkrywane i wprowadzane do wojewódzkiej ewidencji zabytków w ramach systematycznego, ogólnopolskiego programu „Archeologiczne Zdjęcie Polski” (AZP) realizowanego od lat 70-tych XX w., ale także w efekcie prowadzenia innych programów badawczych i dokonywania odkryć przypadkowych. Są to przede wszystkim pozostałości dawnego osadnictwa, zespołów produkcyjnych oraz nekropolii. Stanowią one element istotny dziedzictwa kulturowego jako materialne świadectwo życia i działalności człowieka w minionych epokach. Relikty archeologiczne znajdują się w większości przypadków pod obecnym poziomem użytkowym (pod powierzchnią ziemi lub pod wodą). Wyjątkami są stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej (np. grodziska lub kurhany), które oprócz walorów naukowych posiadają również istotne znaczenie dla krajobrazu kulturowego. Większość stanowisk archeologicznych posiadających największą wartość historyczno-naukową została objęta wpisem do rejestru zabytków.

Na obszarze gminy Wejherowo odkryto i zewidencjonowano jak dotąd 6 stanowisk o własnej formie terenowej, z czego cztery zostały wpisane do rejestru zabytków:

- grodzisko wczesnośredniowieczne w obrębie Gowino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-52 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 04.12.1968 r. (dawny nr rej. zab. 30/A);
- cmentarzysko kurhanowe w obrębie Gowino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-72 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.05.1969 r. (dawny nr rej. zab. 49/A);

⁴ Opracowano we współpracy z WUOZ w Gdańsku

- grodzisko wczesnośredniowieczne w obrębie Gniewowo - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-162 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 23.12.1970 r. (dawny nr rej. zab. 124/A);
- grodzisko średniowieczne w obrębie Warszkowo (znane też pod nazwą Orle) - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-308 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 08.12.1972 r. (dawny nr rej. zab. 250/A);
- pojedynczy kurhan w obrębie Zbychowo (niewpisany do rejestru zabytków);
- grodzisko w obrębie Góra (zewidencjonowane pod nazwą Zamostne, niewpisane do rejestru zabytków).

Ponadto, na obszarze gminy Wejherowo znajduje się osiem stanowisk płaskich (bez własnej formy terenowej) wpisanych do rejestru zabytków:

- cmentarzisko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Zbychowo - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-230 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 22.11.1971 r. (dawny nr rej. zab. 175/A);
- cmentarzisko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Sopieszyno - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-231 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 15.12.1971 r. (dawny nr rej. zab. 176/A);
- cmentarzisko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Kąpino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-243 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 17.12.1971 r. (dawny nr rej. zab. 199/A);
- cmentarzisko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Łężyce - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-283 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 05.12.1972 r. (dawny nr rej. zab. 225/A);
- cmentarzisko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Ustarbowo - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-439 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 14.12.1978 r. (dawny nr rej. zab. 361/A);
- cmentarzisko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Gościcino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-472 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.12.1983 r. (dawny nr rej. zab. 388/A);
- osada wielokulturowa w obrębie Orle - wpisana do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-473 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.12.1983 r. (dawny nr rej. zab. 389/A);

- osada wielokulturowa w obrębie Orle - wpisana do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-474 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.12.1983 r. (dawny nr rej. zab. 390/A);

Ogółem na terenie gminy Wejherowo odkryto i zewidencjonowano na chwilę obecną 144 stanowiska archeologiczne, zgodnie z załączoną tabelą.

Tabela nr 4. Spis stanowisk archeologicznych z terenu gminy Wejherowo ujęte w gminnej ewidencji zabytków

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI/ NA OBSZARZE
1	Bieszkowice	8-41	1/63
2	Bieszkowice	8-41	2/64
3	Bieszkowice	8-41	3/67
4	Bieszkowice	8-41	4/54
5	Bieszkowice	8-41	5/38
6	Bieszkowice	8-41	6/39
7	Bieszkowice	8-41	7/40
8	Bieszkowice	8-41	8/41
9	Bieszkowice	8-41	9/42
10	Bieszkowice	8-41	10/43
11	Bieszkowice	8-41	11/44
12	Bieszkowice	8-41	12/45
13	Bieszkowice	8-41	13/46
14	Bieszkowice	8-41	14/51
15	Bieszkowice	8-41	15/52
16	Bieszkowice	8-41	16/53
17	Bolszewo	6-40	1/40
18	Bolszewo	6-40	2/41
19	Bolszewo	6-40	3/42
20	Bolszewo	6-40	4/43
21	Bolszewo	6-40	5/44
22	Bolszewo	6-40	6/6
23	Bolszewo	6-40	7/13
24	Bolszewo	6-40	9/15
25	Gniewowo	6-41	2/64
26	Gniewowo		1
27	Gościcino	7-39	8/99
28	Gościcino	7-39	9/106
29	Gościcino	7-39	10/107
30	Gościcino	7-39	11/108
31	Gościcino	7-39	12/109
32	Gościcino	7-39	13/110
33	Gościcino	7-39	14/135

34	Gościcino	7-39	15/137
35	Gościcino	7-39	16/138
36	Gościcino	7-39	17/141
37	Gościcino	7-39	18/142
38	Gościcino	7-39	19/143
39	Gościcino	7-39	20/144
40	Gościcino	7-39	21/145
41	Gościcino	7-39	23/147
42	Gościcino	7-39	24/148
43	Gościcino	7-39	25/149
44	Gościcino	7-39	26/150
45	Gościcino	7-39	27/151
46	Gościcino	7-39	28/152
47	Gościcino	7-39	29/153
48	Gościcino	7-39	30/154
49	Gościcino		1
50	Gościcino		2
51	Gościcino		3
52	Gościcino		4
53	Gościcino		5
54	Gościcino		6
55	Gościcino		30
56	Gowino		1
57	Gowino		2
58	Góra		1
59	Góra		2
60	Góra		3
61	Góra		4
62	Góra		5
63	Góra		6
64	Góra		7
65	Góra		8
66	Kąpino	6-40	1/37
67	Kąpino	6-40	2/21
68	Kąpino	6-40	3/3
69	Kąpino	6-40	4/4
70	Kąpino	6-40	5/5
71	Kąpino	6-40	6/38
72	Kąpino	6-40	7/39
73	Kąpino		8
74	Kniewo		1
75	Kniewo		2

76	Łężyce	8-41	1/58
77	Łężyce	8-41	2/62
78	Łężyce	8-41	3/59
79	Łężyce	8-41	4/60
80	Łężyce	8-41	5/61
81	Łężyce	8-41	6/1
82	Łężyce	8-41	7/2
83	Łężyce	8-41	8/3
84	Łężyce	8-41	9/4
85	Łężyce	8-41	10/5
86	Łężyce	8-41	11/6
87	Łężyce	8-41	12/7
88	Łężyce	8-41	13/8
89	Łężyce	8-41	14/9
90	Łężyce	8-41	15/10
91	Łężyce	8-41	16/11
92	Łężyce	8-41	17/12
93	Łężyce	8-41	18/13
94	Łężyce	8-41	19/14
95	Łężyce	8-41	20/15
96	Łężyce	8-41	21/16
97	Łężyce	8-41	22/17
98	Łężyce	8-41	23/18
99	Łężyce	8-41	24/19
100	Łężyce	8-41	25/20
101	Łężyce	8-41	26/21
102	Łężyce	8-41	27/22
103	Łężyce	8-41	30/55
104	Łężyce	8-41	31
105	Nowy dwór	8-41	1/65
106	Nowy dwór	8-41	2/66
107	Nowy dwór	8-41	3/25
108	Nowy dwór	8-41	3/37
109	Orle		1
110	Orle		2
111	Orle		3
112	Orle		4
113	Orle		5
114	Orle		6
115	Orle		7
116	Reszki	8-41	1/57
117	Reszki	8-41	2/26

118	Reszki	8-41	3/27
119	Reszki	8-41	4/28
120	Reszki	8-41	5/29
121	Reszki	8-41	6/30
122	Reszki	8-41	7/31
123	Reszki	8-41	8/32
124	Reszki	8-41	9/33
125	Reszki	8-41	10/34
126	Reszki	8-41	11/35
127	Reszki	8-41	12/36
128	Reszki	8-41	13/56
129	Sopieszyno		1
130	Sopieszyno		2
131	Sopieszyno		3
132	Sopieszyno		4
133	Ustarbowo		1
134	Warszkowo		1
135	Warszkowo		2
136	Warszkowo		3
137	Warszkowo		4
138	Zamostne	5-39	1/1
139	Zbychowo		1
140	Zbychowo		2
141	Zbychowo		3
142	Zbychowo		4
143	Zbychowo		5
144	Zbychowo		6

*Obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Stanowiska archeologiczne jako istotny element dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego podlegają ochronie na mocy przepisów prawa międzynarodowego i tworzonych w ich duchu prawa krajowego, które zobowiązują do ich trwałego zachowania (jeśli to możliwe - na miejscu), uwzględnienia zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego, a jeśli niemożliwa jest trwała ochrona - metodycznego przebadania i zadokumentowania warstw kulturowych oraz zakonserwowania i zabezpieczenia pozyskanych archeologicznych zabytków ruchomych.

Zgodnie z art. 5 pkt i lit. a Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego (Dz.U. z 1996 r. nr 120, poz. 564) każda Strona zobowiązuje się do podejmowania próby pogodzenia i połączenia odpowiednich potrzeb archeologicznych oraz planów zagospodarowania przestrzennego poprzez zapewnienie archeologom uczestnictwa w tworzeniu założeń planowania, ukierunkowanych na zapewnienie wyważonej strategii mającej na celu ochronę, konserwację i podniesienie wartości terenów o wartości archeologicznej, w związku z art. 4 pkt ii cyt. Konwencji, zgodnie z którym każda Strona

zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniając, stosownie do okoliczności konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu.

Zgodnie z art. 4 UOZOZ ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (m.in.): zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie (pkt 1) oraz uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska (pkt 6).

W przypadku zabytków archeologicznych zasada trwałej ochrony została dodatkowo umocowana w przepisach ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r. poz. 519, z późn. zm.; dalej: POŚ). Zgodnie z art. 101 pkt 2 lit. f POŚ ochrona powierzchni ziemi polega na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Zgodnie z art. 31 ust. 1a pkt 2 UOZOZ osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków, natomiast zgodnie z art. 31 ust. 2 UOZOZ zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Przepis ten stanowi dopuszczenie innej niż trwałe zachowanie zasady ochrony zabytku archeologicznego, tzw. „ochrony przez zadokumentowanie”, w sytuacji gdy badania archeologiczne są niezbędne w celu ochrony zabytków archeologicznych zagrożonych przekształceniem bądź zniszczeniem. Zadaniem organów administracji publicznej jest doprowadzić do tego, aby takich sytuacji było jak najmniej - zgodnie z przytoczoną zasadą trwałej ochrony zabytków i zachowania zbioru dziedzictwa archeologicznego.

Zarówno naukowe jak i inwestycyjne badania wykopaliskowe należy ograniczyć do niezbędnego minimum, ponieważ w ich trakcie nawarstwienia kulturowe zostają nieodwracalnie usunięte, zaś zabytki ruchome zostają wyciągnięte z pierwotnego kontekstu. Odbywa się to jednak przy zachowaniu odpowiedniej metodyki, która pozwala na powiązanie nieistniejących już (wyeksplorowanych) nawarstwień kulturowych z ruchomym zabytkiem archeologicznym oraz określenia i badania ich wzajemnych relacji. Ślad po oryginalnej substancji zabytku pozostaje wówczas w sporządzonej dokumentacji archeologiczno-konserwatorskiej. Wykopaliskowe badania archeologiczne w tym samym

miejscu przeprowadzić można tylko jeden raz, stąd też niezwykle istotne jest racjonalne gospodarowanie zasobem archeologicznym poprzez powstrzymanie się od zbędnych badań wykopaliskowych oraz preferowanie tzw. nieinwazyjnych metod badawczych, które stają się coraz szerzej dostępne. Z tego powodu, w przypadku zagrożenia stanowiska archeologicznego poprzez działania inwestycyjne lub gospodarcze, badaniami archeologicznymi obejmuje się jedynie obszar bezpośrednio narażony na zniszczenie przez prace ziemne. Z kolei w przypadku badań naukowych zaleca się zwiększenie udziału metod nieinwazyjnych, takich jak badania georadarowe, magnetyczne, elektrooporowe, C14 itp.

Ustala się następujące ogólne kierunki ochrony stanowisk archeologicznych:

- ujęcie w gminnej ewidencji zabytków na podstawie art. 22 ust. 4 i 5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i w dalsze wykonywanie przepisów określających zasady ochrony obiektów figurujących w GEZ;
- uwzględnianie zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego.

Do trwałego zachowania przeznacza się wszystkie stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej (niezależnie od tego czy zostały wpisane do rejestru zabytków), które oprócz wartości naukowych posiadają także walory ekspozycyjne wzbogacające krajobraz kulturowy gminy.

Na obszarze przedmiotowych stanowisk archeologicznych wyklucza się wszelką działalność inwestycyjną i gospodarczą związaną z naruszaniem struktury gruntu (w tym rolną) i przekształcaniem form terenowych. W ich obrębie dopuszcza się jedynie prowadzenie niezbędnych prac porządkowych, zabezpieczających, konserwujących, rewaloryzacyjnych oraz naukowo-badawczych przy zachowaniu przepisów odrębnych. Stanowiskom tym należy zapewnić w miarę możliwości odpowiednią ekspozycję, wzbogacając tym samym krajobraz kulturowy gminy i podnosząc jej atrakcyjność turystyczną. Wskazane jest ich zaadaptowanie na cele turystyczno - rekreacyjno - dydaktyczne, jednak przy uwzględnieniu ich historyczno-geograficznego kontekstu oraz we współpracy z właściwym organem ochrony zabytków i przy zachowaniu przepisów odrębnych.

Ustala się następujące szczegółowe kierunki ochrony stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej:

- zakaz zabudowy;
- zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej związanej z naruszaniem struktury gruntu;
- na obszarach leśnych prowadzenie gospodarki leśnej w sposób nieszkodliwy dla stanowisk;
- uporządkowanie i zabezpieczenie oraz właściwe utrzymanie obszarów stanowisk;
- ograniczenie potencjalnych zagrożeń naturalnych;
- ograniczenie do niezbędnego minimum wykopaliskowych badań archeologicznych na korzyść badań nieinwazyjnych (badania georadarowe, magnetyczne, elektrooporowe, C14 itp.);
- zachowanie i uczytelnianie formy terenowej (w tym rekonstrukcja po ewentualnych naukowych badaniach archeologicznych);
- ekspozycja i wkomponowanie w krajobraz kulturowy gminy;

- ewentualna adaptacja na cele turystyczno-rekreacyjne, utworzenie ścieżek dydaktycznych, parków kulturowych.

Do trwałego zachowania przeznaczają się także obszary płaskich stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Na obszarze przedmiotowych stanowisk archeologicznych wyklucza się wszelką działalność inwestycyjną i gospodarczą związaną z naruszaniem struktury gruntu (w tym rolnej). W ich obrębie dopuszcza się jedynie prowadzenie niezbędnych prac porządkowych, zabezpieczających, konserwujących, rewaloryzacyjnych oraz naukowo - badawczych przy zachowaniu przepisów odrębnych.

Ustala się następujące szczegółowe kierunki ochrony płaskich stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

- zakaz zabudowy;
- zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej związanej z naruszaniem struktury gruntu;
- na obszarach leśnych prowadzenie gospodarki leśnej w sposób nieszkodliwy dla stanowisk;
- uporządkowanie i zabezpieczenie oraz właściwe utrzymanie obszarów stanowisk;
- ograniczenie potencjalnych zagrożeń naturalnych;
- ograniczenie do niezbędnego minimum wykopaliskowych badań archeologicznych na korzyść badań nieinwazyjnych (badania georadarowe, magnetyczne, elektrooporowe, C14 itp.).

W przypadku pozostałych stanowisk archeologicznych (nieposiadających formy terenowej i nieobjętych wpisem do rejestru zabytków) należy przede wszystkim dążyć do jak najpełniejszego zachowania zbioru dziedzictwa archeologicznego, w myśl art. 4 pkt 1 UOZOZ oraz art. 101 pkt 2 lit. f POŚ. Z tego względu priorytet winny mieć zasady ochrony opisane w pkt 2.2. Gdzie tylko jest to możliwe, należy dążyć do pogodzenia funkcji terenu z potrzebą ochrony zabytku. Jeżeli jednak nie jest to możliwe, dopuszcza się zainwestowanie lub zagospodarowanie terenu stanowiska archeologicznego z zachowaniem warunków prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych na zasadach uregulowanych przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Prace naruszające strukturę gruntu na terenie stanowiska archeologicznego powodują bowiem nieodwracalne zniszczenie substancji zabytku w postaci nawarstwień kulturowych oraz zniszczenie lub uszkodzenie zalegających w nich ruchomych zabytków archeologicznych. W celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa kulturowego, działania inwazyjne na obszarze stanowisk archeologicznych należy objąć niezbędnymi badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają zadokumentowaniu, a zabytki ruchome - zabezpieczeniu i konserwacji.

Ustala się następujące szczegółowe kierunki ochrony płaskich stanowisk archeologicznych, o ile nie podlegają ochronie zgodnie z zasadami określonymi w pkt 2.2: Wszelkie prace naruszające strukturę gruntu na obszarze występowania zabytków archeologicznych wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych w zakresie niezbędnym do ochrony tych zabytków.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych winny ulec doprecyzowaniu w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania

przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a UOZOZ, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta bądź wsi winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, postuluje się zmianę takiego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku. W przypadku stanowisk płaskich, przy zmianie istniejących planów, należy dążyć do wypracowania zapisów, dzięki którym w sposób maksymalnie zrównoważony pogodzi się potrzebę ochrony zabytku z dotychczasową funkcją terenu. Jeżeli jednak nie jest to możliwe, należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych stanowiska archeologicznego zagrożonego zniszczeniem wskutek dopuszczonej działalności.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

- S - STRENGTHS, czyli silne strony,
- W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,
- O - OPPORTUNITIES, czyli okazje,
- T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 5), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w gminie Wejherowo. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe.

W Tabeli 5 znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

<p style="text-align: center;">SILNE STRONY GMINY WEJHEROWO</p>	<p style="text-align: center;">SŁABE STRONY GMINY WEJHEROWO</p>
<ul style="list-style-type: none"> • dobre rozpoznanie zasobów dziedzictwa kulturowego z terenu gminy; • dogodne położenie terytorialne gminy, tj. bezpośrednia bliskość szlaku komunikacyjno transportowego Gdańsk - Szczecin - Berlin oraz w ramach metropolitalnego obszaru funkcjonalnego Trójmiasta i w pobliżu Morza Bałtyckiego, portów i lotnisk; • zachowane zabytkowe układy ruralistyczne wsi; • duża ilość różnorodnych typów zabytków charakterystycznych dla tego regionu zachowanych na terenie gminy: archeologicznych, architektonicznych (chałupy kaszubskie, dwory, zespoły leśniczówek, szkoły, kapliczki i krzyże przydrożne, cmentarze ewangelickie) martyrologicznych z czasów II wojny światowej oraz obiekty przemysłowe; • duża ilość zabytków z różnych okresów historycznych i stylowych (z przewagą XIX i XX wieku), o wysokim stopniu zachowania pierwotnej substancji zabytkowej (autentyzm); • bogate tradycje kaszubskie i dziedzictwo historyczne; • bogate zasoby środowiska przyrodniczego; • naturalne warunki dla turystyki (nieskażone środowisko, oddalenie od aglomeracji miejskiej i uczęszczanych dróg); • różnorodność, wielość i wysoka jakość organizowanych imprez w miejscowości; • silne poczucie regionalnej więzi kulturowej wśród przeważającej części społeczności gminy; 	<ul style="list-style-type: none"> • zły stan techniczny części obiektów zabytkowych; • niewielki stan środków finansowych na ochronę zabytków; • znikoma edukacja na temat ochrony dziedzictwa kulturowego; • niewystarczająca promocja walorów gminy, zwłaszcza turystycznych; • niewystarczająca ilość zapisów w zakresie ochrony zabytków; • brak infrastruktury turystycznej; • niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki; • niewystarczająca lokalna oferta spędzania czasu wolnego; • znaczny rozwój współczesnych osiedli mieszkaniowych, degradujących historyczne układy przestrzenne; • niewielka ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków; • zanikanie tradycyjnych form i sztuki budowlanej, brak rzemieślników, niestosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych; • niszczenie detali architektonicznych przy ocieplaniu elewacji oraz wymiana zabytkowych elementów budowlanych np. stolarki okiennej i drzwiowej na współczesną, bez zachowania pierwotnego kształtu i materiału.

<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego; • występujące formy prawne ochrony przyrody; • opracowana gminna ewidencja zabytków; • oznakowane szlaki turystyczne; • aktywnie działający Gminny Ośrodek Kultury w Gościcinie, tzw. „Dworek Drzewiarza”; • uchwała określająca zasady udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. 	
---	--

<p style="text-align: center;">SZANSE GMINY WEJHEROWO</p>	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA GMINY WEJHEROWO</p>
<ul style="list-style-type: none"> • rozszerzenie możliwości dofinansowania prac konserwatorskich z budżetu państwowego, samorządowego, prywatnego oraz UE; • współpraca sąsiednich gmin np. poprzez wspólne inwestycje turystyczne: budowa tras turystycznych i szlaków z uwzględnieniem obiektów zabytkowych; • aktywizacja turystyki w kontekście rozwoju bazy do czynnego uprawiania wypoczynku i rekreacji na terenie gminy oraz sąsiednich jednostek samorządu terytorialnego i lokalnych grup działania; • aktywność inwestycyjna Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego; • utrwalanie regionalnej tradycji i kultury oraz pomorskiej gospodarności w świadomości społecznej oraz potencjalnych inwestorów korporacyjnych i indywidualnych; • aktywność gminy w inicjowaniu lub uczestnictwie w przedsięwzięciach podejmowanych w ramach 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca ilość przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków; • niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony zabytków; • brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • niestabilna polityka państwa; • brak mechanizmów efektywnego wdrażania strategii, planów, programów itp.; • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych (niewpisanych do rejestru zabytków); • naciski inwestycyjne na obszarach historycznych zespołów ruralistycznych oraz dworskich, nie uwzględniające zachowania pierwotnej kompozycji przestrzeni; • postępująca degradacja stanowisk archeologicznych; • konieczność prefinansowania projektów

<p>Metropolitalnego Obszaru Funkcjonalnego;</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykorzystywanie zabytków do promocji gminy i sołectw w planach odnowy; • podniesienie poziomu życia ludzi; • wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; • wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako miejsca do życia i jako lokowanie kapitału; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • możliwość promowania gminy jako miejsca czystego ekologicznie; • wzrost rangi aktywnego wypoczynku w kształtowaniu się nowego stylu życia i spędzania wolnego czasu; • rozwój działalności gospodarczej o charakterze turystycznym na bazie dziedzictwa kulturowego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego. 	<p>unijnych - brak środków w budżetach gmin, miast, powiatów;</p> <ul style="list-style-type: none"> • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem pieniędzy z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • przywiązanie do tradycyjnych form gospodarowania na wsi; • presja inwestorów na wprowadzanie powtarzalnego, taniego budownictwa mieszkaniowego; • zanik wrażliwości na regionalne wartości zabytkowe w budownictwie prywatnym i publicznym.
---	---

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Realizacja ustaleń i celów dotyczących ochrony zabytków z terenu gminy Wejherowo, zawartych w niniejszym programie, uzależniona jest od włączenia problematyki ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych gminy. W celu wypełnienia poniższych zadań należy:

- umożliwienie finansowania i racjonalnego wykorzystania środków finansowych na utrzymanie krajobrazu kulturowego oraz ratowanie obiektów o szczególnych wartościach zabytkowych;
- wspieranie i kreowanie różnorodnych form i metod umożliwiających ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami - stymulowanie zasad partnerstwa oraz odpowiedzialności właścicieli obiektów o podstawowym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Wejherowo;
- podnoszenie walorów zabytkowych i wykorzystanie ich w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w gminie, a zwłaszcza jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy gminy,
- kreowanie modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w gminie wśród mieszkańców i we władzach samorządowych;
- wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej tożsamości;
- poszukiwanie i wspieranie projektów związanych z kreowaniem i wdrażaniem nowych form opieki nad zabytkami i ich promocji, np. szlaki turystyczno - historyczne, ożywianie zabytków,
- włączenie kultury i dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych, stosownie do oczekiwań mieszkańców gminy poprzez uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno - ekonomicznym gminy Wejherowo.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy zostały opracowane trzy priorytety (Tabele nr 6, 7, 8). Jest to kontynuacja wyznaczonych priorytetów i kierunków działań Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2010 - 2013. Do realizacji priorytetów wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.), Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji GPOnZ i przedstawiania ich Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność wcielenia ich w życie. Sposób weryfikacji ze zrealizowanych zadań został ujęty w trzeciej kolumnie każdej z tabeli.

Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET 1. BADANIE I DOKUMENTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY WEJHEROWO		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Dokumentowanie zasobów dziedzictwa kulturowego gminy	Prowadzenie i wspieranie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe gminy ukierunkowanych na szukanie specyfiki regionu: w charakterystycznych typach zabytków (m.in. architektura rezydencjonalna, leśniczówki, krzyże przydrożne i kapliczki, chałupy kaszubskie, zabytki techniki, cmentarze), charakterystyczne elementy budowli (detal architektoniczny, stolarka okienna i drzwiowa, materiały i technologie budowlane, zachowane nagrobki cmentarzy ewangelickich).	jakie działania zaplanowano, jakie podjęto, jakich dotyczyły obiektów, ilość przeznaczonych środków
	Zlecenie i dofinansowywanie prac studialnych i dokumentacyjnych dotyczących obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego regionu; współpraca w tym zakresie ze służbami konserwatorskimi.	liczba prac studialnych i ewidencyjnych (studia historyczno - ruralistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej, itp.)
	Prowadzenie i wspieranie działań - badań, inwentaryzacji i dokumentacji zabytków oraz opracowań naukowych i popularnonaukowych na temat dziedzictwa kulturowego gminy (np. dziejów architektury, cennych i charakterystycznych elementów dziedzictwa, poszczególnych obiektów lub grup zabytków).	jakie prowadzono działania, ilość przeprowadzonych badań, inwentaryzacji, czego dotyczyły, kto brał udział w czynnościach
Specjalistyczne rozpoznanie zabytków związane z procesami inwestycyjnymi	Rozpoznanie badawcze zabytków poprzedzające działania inwestycyjne (ekspertyzy techniczne i konserwatorskie, badania konserwatorskie, architektoniczne oraz badania i nadzory archeologiczne, programy prac konserwatorskich, dokumentacje projektowe, inwentaryzacje, itp.).	jakie działania podjęto, jakie inwestycje zaplanowano, jakie przeprowadzono, ilość przeznaczonych/ wydanych środków
	Działania zmierzające do pozyskania zewnętrznych środków finansowych przeznaczonych na ochronę dziedzictwa	jakie działania podjęto, czego dotyczyły, czy udało pozyskać się

	kulturowego.	środki, kto uczestniczył w działaniu
	Uwzględnianie problematyki badawczej oraz ochrony zabytków w procesie kształtowania prawa miejscowego (programy, strategie, plany i analizy, studia, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).	Ilość wprowadzonych zmian w mpzp, ilość nowych mpzp, ilość zapisów w dokumentach, czego dotyczyły, czy były zgodne z treścią GPOnZ

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET 2. REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY WEJHEROWO		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy	Działania własne gminy (w odniesieniu do zabytków będących własnością gminy) polegające na zachowaniu zabytków, zatrzymaniu ich degradacji oraz ich konserwowaniu.	poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami; wartość finansowa wykonanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom; zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
	Działania polegające na wspieraniu i współfinansowaniu zachowania zabytków niebędących własnością gminy, zatrzymaniu ich degradacji oraz ich konserwowaniu.	jakie działania zaplanowano/podjęto, ilość przeznaczonych środków
	Udostępnianie (np. na stronie internetowej gminy) informacji o różnorodnych możliwościach pozyskiwania środków finansowych na prowadzenie prac przy zabytkach.	Ilość odsłon strony, ilość osób, które zwróciły się o pomoc w uzyskaniu dofinansowania
	Rewitalizacja zabytkowych i zagrożonych obiektów w gminie. Zadanie to obejmuje następujące czynności: - wytypowanie najcenniejszych i zagrożonych (np. poprzez brak użytkownika, zły stan techniczny wynikający z wieloletnich zaniedbań) obiektów w gminie; - podjęcie gruntownych prac konserwatorskich i remontowych oraz przede wszystkim	jakie działania zaplanowano, jakie podjęto, jakich obiektów dotyczyły, ilość wydanych środków, czy opracowano i dla jakich obiektów ekspertyzy

	zabezpieczenie obiektów przed dalszym niszczeniem; - opracowanie szczegółowej ekspertyzy technicznej i opracowanie wg niej projektów budowlanych poszczególnych domów.	
Rewaloryzacja i ekspozycja dziedzictwa kulturowego gminy	Podjęcie i wspieranie działań polegających na rewaloryzacji charakterystycznych elementów dziedzictwa kulturowego regionu (np. poszczególnych obiektów, ich zespołów, rewitalizacje obszarów wsi).	ilość zaplanowanych/zrealizowanych działań, jakich obiektów dotyczyły, ilość wydanych środków
	Prowadzenie i wspieranie działań zmierzających do uatrakcyjnienia zabytków (np. szukanie i umieszczanie nowych funkcji w zabytkach, atrakcyjnych turystycznie, kulturalnie, edukacyjnie).	ilość zaplanowanych/zrealizowanych działań, jakich obiektów dotyczyły, ilość wydanych środków, czy nadano nowe funkcje obiektom, jakim
	Wytypowanie zabytków i wykonywanie ich iluminacji i podświetleń.	Ile i gdzie zamontowano iluminacje świetlne, ilość wydanych środków
	Zaopatrzenie zabytków w tablice informujące o ich historii i znaczeniu dla regionu.	czy postawiono tablice, ile i dla jakich obiektów, poniesione wydatki
	Oznakowanie cennych i ciekawych zabytków umożliwiające ich lokalizację w terenie i identyfikację (tablice, oznakowanie szlaków, mapy w terenie),	jakie obiekty oznakowano, w jaki sposób, ilość oznakowanych obiektów
	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.	wysokość pozyskanych środków, na jakie obiekty

Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr III

PRIORYTET 3. OCHRONA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY WEJHEROWO		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy	Uwzględnienie priorytetów i kierunków działań Gminnego programu opieki nad zabytkami w innych dokumentach i regulacjach prawnych gminy.	jakie zapisy i gdzie umieszczono
	Systematyczna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków oraz GPOnZ (po dwóch latach obowiązywania programu), polegająca na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących i gruntowanie przebudowanych (zmiana bryły	ile razy była aktualizowana gminna ewidencja zabytków, czy dodano/usunięto obiekty, ile

	budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.) oraz wprowadzeniu, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, nowych obiektów, dotąd nie objętych ewidencją, a posiadających wartości zabytkowe, ważne dla kulturowej tożsamości regionu.	
	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”.	czy opracowano plan, czy aktualizowano go
	Poprawa stanu zabezpieczeń zabytków - wykonywanie zabezpieczeń zabytków przed kradzieżą, pożarami, klęskami żywiołowymi (instalacje przeciwpożarowe, alarmowe, zabezpieczenia antywłamaniowe, monitoring, montaż w zabytkach niezbędnych instalacji dla zapewnienia właściwych warunków do przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych).	ilość umieszczonych zabezpieczeń, instalacji itp., przy jakich obiektach, ilość wydatkowanych środków
	Kontynuowanie przyznawania dotacji zgodnie z uchwałą w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.	ilość złożonych wniosków, wartość wnioskowanych środków, wysokość przyznanych środków, jakich obiektów dotyczyły
	Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.	w jaki sposób zapoznano właścicieli, ilość osób zainteresowanych
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Wykorzystywanie charakterystycznych typów zabytków w promocji gminy i tworzeniu produktów turystycznych.	czy utworzono produkt turystyczny, jak promowano gminę
	Promocja zabytków poprzez publikacje książkowe i foldery promujące zabytki, informację turystyczną, filmy o zabytkach, konferencje naukowe, tablice informacyjne.	ilość publikacji, folderów, tablic, czego dotyczyły, gdzie się ukazały, ilość wydanych środków
	Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy (edukacja szkolna oraz obejmująca wszystkich mieszkańców gminy, organizacja warsztatów wiedzy o zabytkach, o kulturze regionu, odczyty, konferencje	w jaki sposób przekazywano informacje, w jakich miejscach, czego dotyczyły, ilość osób

	naukowe i popularnonaukowe, lekcje nt. historii i dziedzictwa kulturowego regionu, konkursy np. na historie rodzinne).	biorących udział
	Finansowanie pomocy dydaktycznych dla szkół oraz materiałów popularnonaukowych (również dla dorosłych) na temat dziedzictwa kulturowego.	co zostało sfinansowane, ilość zaplanowanych/ przekazanych środków, czego dotyczyło
	Wspieranie inicjatyw społecznych (fundacji, stowarzyszeń, grup lokalnych) przyjmujących za cele również ochronę dziedzictwa kulturowego i opiekę nad zabytkami.	jakie podjęto działania, z kim współpracowano
	Wspieranie inicjatyw tworzących miejsca pracy związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.	czy utworzono nowe miejsca pracy, gdzie i w jakiej formie
	Aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.	jakie działania podjęto, z kim, czego dotyczyły

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
- wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 czerwca 2017 r.;
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.
- ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
- ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.;
- ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;
- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991 r.;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego - prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Wejherowo;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- dotacje wojewódzkie i powiatowe;
- dotacje gminne;
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- fundusze od fundacji.

• Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020;
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Środki Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** - zasady udzielania dotacji określa Zarządzenie nr 1/2015 PWKZ z dnia 9 lutego 2015 r. w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków usytuowanym na terenie województwa pomorskiego ze środków finansowych pozostających w dyspozycji Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w 2014 r. oraz trybie rozliczania i zasadach kontroli prawidłowości wykorzystania dotacji.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Radę Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Środki z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego - Sejmik Województwa Pomorskiego dnia 29 lutego 2016 r. przyjął uchwałę nr 206/XVIII/16 w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego.

Środki z budżetu Powiatu Wejherowskiego - zasady udzielania dotacji określa uchwała Nr IV/III/35/10 Rady Powiatu Wejherowskiego z dnia 28 grudnia 2010 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1875) dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na

prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

Środki z budżetu Gminy Wejherowo - zasady udzielania dotacji określa uchwała Nr III/27/2006 Rady Gminy Wejherowo z dnia 28 grudnia 2006 r. w sprawie określania zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

• **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwane przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilane ze środków budżetu państwa.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczone kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

Wyznaczony cel generalny Strategii działania NFOŚiGW: „Poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku”, realizowany jest w ramach czterech priorytetów:

- Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona atmosfery;
- Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z końcem listopada rozpoczyna przyjmowanie wniosków w ramach nowej unijnej perspektywy. W ramach uruchomionych działań zostanie udostępnionych na projekty środowiskowe ponad 5 mld zł.

• **Program Dom Kultury+**

Organizatorem Programu Dom Kultury+ jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa**

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z dnia 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosków o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

• **Bardzo Młoda Kultura. Wieloletni program wspierania edukacji kulturowej**

Celem wieloletniego programu realizowanego w ramach Paktu dla Kultury przez Narodowe Centrum Kultury jest budowanie systemowych rozwiązań wzmocniających stymulowanie kreatywności i edukacji kulturowej przez 16 podmiotów wyłonionych w drodze konkursu - po jednym z każdego województwa.

Podstawowym celem programu jest wpieranie edukacji kulturowej w Polsce. Cel ten będzie urzeczywistniany przez realizację całego szeregu zadań pośrednich. Realizacja zadania odbywa się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2016 - 2018. O dofinansowanie w ramach programu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury. Przy realizacji zadania wskazane jest nawiązanie współpracy poprzez zawarcie porozumienia lub utworzenie konsorcjum z następującymi podmiotami:

- kuratoriami oświaty, centrami i ośrodkami doskonalenia nauczycieli;
- publicznymi i/lub niepublicznymi instytucjami oświatowo - wychowawczymi;
- organizacjami pozarządowymi;
- instytucjami kultury;
- innymi podmiotami działającymi na polu edukacji kulturowej w województwie.

Każdy z wnioskodawców będzie mógł ubiegać się o dotację w wysokości od 300 do 900 tysięcy złotych na trzyletni okres realizacji dokumentu, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne od powołanego przez NCK zespołu zajmującego się jego obsługą. W ramach

programu odbywać się będą coroczne spotkania wszystkich beneficjentów, w trakcie których będą się dzielić doświadczeniami i poszukiwać wspólnie rozwiązań.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2018, Ochrona Zabytków**

Dnia 1 października 2017 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. poz. 1808).

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na:

- 1) badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane:
  - a) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
  - b) roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.
- 2) wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa w pkt. 1.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

• Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• **Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020**

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• **Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020**

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• **Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020**

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e - usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

• **Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)**

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych - do istniejących - zasadach i priorytetach wsparcia.

• **Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.**

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

10. Realizacja i finansowanie przez gminę Wejherowo z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Wejherowo;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gmina Wejherowo;

Gmina Wejherowo jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 17 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 9).

Tabela nr 9. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowiących własność gminy Wejherowo

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	UL.	ADRES	NR	ADRES - UWAGI	OBIEKT
1	Bieszkowice	ul.	Szkolna	4		szkoła, ob. budynek mieszkalny
2	Bolszewo	ul.	Szkolna	11		szkoła w zespole szkoły
3	Bolszewo	ul.	Szkolna	11		budynek gospodarczy w zespole szkoły
4	Bolszewo	ul.	Szkolna		dz. nr 303/2	cmentarz ewangelicki
5	Bolszewo	ul.	Parkowa/ Zamostna		współwłasność, tylko dz. nr 579/8, 579/10, 606/6	park w zespole dworskim
6	Gniewowo	ul.	Spacerowa	2		szkoła i poczta, ob. szkoła w zespole szkoły
7	Gościcino	ul.	Drzewiarza	2		willa właściciela cegielni
8	Gościcino	ul.	Drzewiarza	2		starodrzew, ob. pomnik przyrody
9	Gościcino	ul.	Drzewiarza		dz. nr 824, wzdłuż ul. Drzewiarza	aleja klonowa w zespole domów robotniczych fabryki krzesel (11 domów)
10	Gościcino	ul.	Fabryczna	5		starodrzew i mała architektura przy willi, ob. teren przedszkola w zespole fabryki krzesel
11	Gościcino	ul.	Fabryczna	5		willa dyrektora fabryki, ob. przedszkole w zespole fabryki krzesel
12	Gowino	ul.	Kaszubska/ Starowiejska		dz. nr 91	kapliczka
13	Góra	ul.	Wiejska		dz. nr 19	pomnik Chrystusa Króla
14	Łężyce				dz. nr 9/1	cmentarz wojskowy
15	Reszki			18		szkoła w zespole szkoły
16	Reszki			18		budynek gospodarczy, ob. budynek mieszkalny i świetlica w zespole szkoły
17	Zbychowo	ul.	Kamienna		dz. nr 157	krzyż

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad tymi obiektami, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dążyć do wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni

publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Gmina planuje wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków w latach obowiązywania GPOnZ. Gmina udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Zasady udzielania dotacji określa uchwała Nr III/27/2006 Rady Gminy Wejherowo z dnia 28 grudnia 2006 r. w sprawie określania zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Kwota udzielanych dotacji jest zależna od liczby złożonych wniosków - nie jest wielkością stałą, przewidywalną w budżecie gminy na rok obrachunkowy. Każdorazowo podejmowana jest odrębna, stosowana uchwała Rady Gminy w konkretnej sprawie.

W ostatnich latach, na dotacje gmina przeznaczyła 170 000,00 zł:

• **2013 r.:**

- dotacja na remont kościoła zabytkowego w Górze - 25 000,00 zł;
- dotacja na remont kościoła zabytkowego w Bolszewie - 30 000,00 zł;
- dotacja dla Powiatu Wejherowskiego na remont zabytkowego klasztoru w Wejherowie - 10 000,00 zł.

• **2014 r.:**

- dotacja na remont kościoła zabytkowego w Górze - 40 000,00 zł.

• **2015 r.:**

- dotacja na remont kościoła zabytkowego w Górze - 30 000,00 zł;
- dotacja dla Powiatu Wejherowskiego na remont kolegiaty w Wejherowie - 10 000,00 zł.

• **2016 r.:**

- dotacja na remont kościoła zabytkowego w Górze - 25 000,00 zł.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2018 - 2021 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane;
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
15. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Wejherowie;
16. Materiały konserwatorskie udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku;
17. Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2010 - 2013;
18. Ziemia Wejherowska, praca zbiorowa, Gdańsk 1980.
19. B. i T. Żmuda-Trzebiatowscy, Ziemia Wejherowska na dawnych pocztówkach, Gdańsk 2004;
20. <http://kgfm.pl/index.php/o-fabryce/histori>;
21. <http://gokgoscicino.pl/historia-dworku-drzewiarza>;
22. <http://www.kaszubskadroga.pl>;
23. www.nimoz.pl;
24. www.stat.gov.pl/gus;
25. www.isap.sejm.gov.pl;
26. www.skaskie.travel.pl

12. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków gminy Wejherowo;
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków gminy Wejherowo;
3. Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Wejherowo;
4. Tabela nr 4. Spis stanowisk archeologicznych z terenu gminy Wejherowo ujęte w gminnej ewidencji zabytków
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT;
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I;
7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II;
8. Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr III;
9. Tabela nr 9. Wykaz obiektów wpisanych do GEZ stanowiących własność gminy Wejherowo;
10. Zdjęcie nr 1. Kościół parafialny pw. Św. Mateusza Apostoła, ul. Księdza Felskiego w Górze;
11. Zdjęcia nr 2, 3. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Główna w Bolszewie;
12. Zdjęcie nr 4. Kaplica cmentarna, ul. Wiejska w Górze;
13. Zdjęcie nr 5. Kapliczka Pieta ul. Wejherowska w Gowinie;
14. Zdjęcie nr 6. Pomnik Chrystusa Króla, ul. Wiejska w Górze;
15. Zdjęcie nr 7. Kapliczka, ul. Kaszubska-Starowiejska w Gowinie;
16. Zdjęcie nr 8. Kapliczka, ul. Wejherowska-Szkolna w Nowym Dworze Wejherowskim;
17. Zdjęcie nr 9. Kaplica, ul. Wejherowska w Kniewie;
18. Zdjęcie nr 10. Krzyż, ul. Kamienna w Zbychowie;
19. Zdjęcie nr 11. Krzyż, ul. Felskiego, Góra;
20. Zdjęcie nr 12. Dwór w Gowinie, ul. Kościelna 4;
21. Zdjęcie nr 13. Dwór w Kąpinie, ul. Napieraty 2;
22. Zdjęcie nr 14. Szkoła, ul. Szkolna 11 w Bolszewie;
23. Zdjęcie nr 15. Leśniczówka, ul. Dębowa 15 w Łężycy;
24. Zdjęcie nr 16. Leśniczówka, ul. Wejhera 2 w Gniewowie;
25. Zdjęcie nr 17. Remiza strażacka, ul. ul. Piaśnicka przy nr 17 w Warszkwie;
26. Zdjęcie nr 18. Karczma z salą taneczną, ob. budynek mieszkalny, ul. Księdza Felskiego 7 w Górze;
27. Zdjęcie nr 19. Dawna poczta, ob. budynek mieszkalny, ul. Wejherowska 19 w Kniewie;
28. Zdjęcie nr 20. Zespół domków robotniczych w Gościnie, ul. Drzewiarza;
29. Zdjęcie nr 21. Budynek mieszkalny w zespole domków robotniczych w Gościnie, ul. Drzewiarza 26;
30. Zdjęcie nr 22. Zespół fabryki mebli i krzesel, ob. Fabryka mebli Klose, ul. Fabryczna 1, Gościcino
31. Zdjęcia nr 23, 24. „Dworek Drzewiarza”, ul. Drzewiarza 2 w Gościnnie.